

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

026000213372

OLD
875.01
CIC
1546

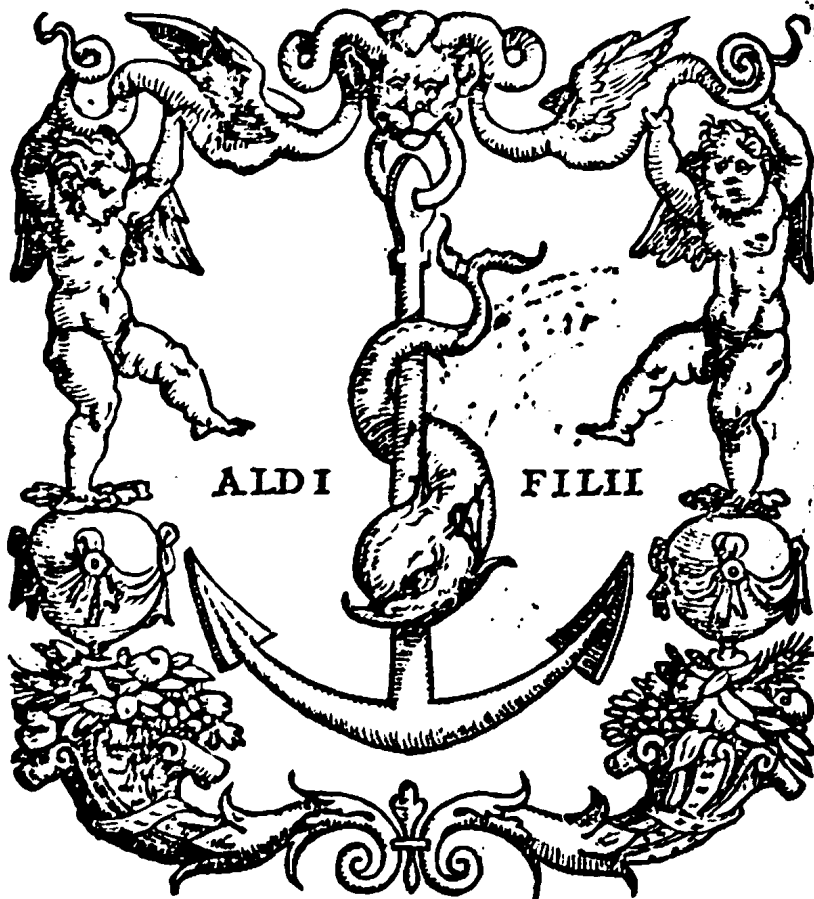
BIBRIS
OLSCHKI

3082
XCVI

DE CLARIS ORATORIBVS
CICERONIS LIBER, QUI
INSCRIBITVR BRVTVS.

Varia lectiones ex antiquis libris, & ex ingenio.

CORRIGENTE PAVLO MANV-
TIO, ALDI FILIO.

VENETIIS, M. D. XLVI.

Ap. B. 15517

M. TVLLII CICERONIS DE
 CLARIS ORATORIBVS
 LIBER, QUI DICITVR
 BRVTVS.

CVM è Cilicia decedens Rhodum uenisssem, & eò mihi de Q. Hortensij morte esset allatū, opinione omnium maiorem animo cepi dolorem. nam & amico amisso, cum consuetudine iucunda, tum multorum officiorum coniunctione me priuatum uidebam: & interitu talis Auguris dignitatem nostri collegij diminutam dolebam. qua in cogitatione, et cooptatum me ab eo in collegium recordabar, in quo iuratus iudicium dignitatis meae fecerat: & inauguratum ab eodem, ex quo Augurum institutis in parentis eum loco colere debebam. augebat etiam molestiam, quòd magna sapientium ciuium, bonorumq; penuria, uir egregius, coniunctissimusq; mecum consiliorum omnium societate, alienissimo reip. tempore extitit, & auctoritatis, & prudentiae suae triste nobis desiderium reliquerat: dolebamq; , quòd non, ut plerique putabant, aduersarium, aut obrectatorem laudū mearum, sed socium potius, & consortem gloriosi laboris amiseram. etenim si in leuiorum artium studio memoriae proditum est, poetas nobiles poetarum aequalium morte doluisse: quo tandem animo eius interitum ferre debui, cum quo certare erat gloriosius, quàm omni-

A ij

no aduersarium non habere? cum praesertim non modo nunquam sit aut illius à me cursus impeditus, aut ab illo meus, sed contra semper alter ab altero adiutus & communicando, & monendo, & fauendo. sed quoniam perpetua quadam felicitate usus ille cessit è uita, suo magis quam suorum ciuium tempore; & tum occidit, cum lugere facilius remp. posset, si uiueret, quam iuuare; uixitq; tandiu, quam licuit in ciuitate bene beatèq; uiuere: nostro incommodo detrimentoq;, si est ita necesse, doleamus; illius uero mortis opportunitatem beneuolentia potius, quam misericordia prosequamur; ut, quotiescunque de clarissimo & beatissimo uiro cogitemus, illum potius, quam nosmet ipsos diligere uideamur. nam si id dolemus, quod eo iam frui nobis non licet: nostrum est id malum: quod modice feramus; ne id non ad amicitiam, sed ad domesticam utilitatem referre uideamur. sin, tanquam illi ipsi acerbitatis aliquid acciderit, angimur: summam eius felicitatem non satis grato animo interpretamur. etenim si uiueret Q. Hortensius, caetera fortasse desideraret una cum reliquis bonis & fortibus ciuibus: hunc autem et praeter caeteros, aut cum paucis sustineret dolorem, cum forum populi R. quod fuisset quasi theatrum illius ingenij, uoce erudita, & Romanis Graecisq; auribus digna spoliatum atque orbatum uideret. equidem angor animi, non consilij, non ingenij, non auctoritatis armis egere remp. quae didiceram tractare, quibusq; me assuefeceram, quaeq; erant propria cum praestantis in rep. uiri, tum bene moratae & bene constitutae ciuitatis. quod si fuit in rep. tempus ullum, cum extor-

quere arma posset è manibus iratorum ciuium bo-
 ni ciuis auctoritas & oratio : tum profecto fuit ,
 cum patrociniū pacis exclusum est aut errore homi-
 num, aut timore . ita nobismet ipsis accidit, ut, quan-
 quam essent multo magis alia lugenda , tamen hoc do-
 leremus , quòd quo tempore etas nostra perfuncta re-
 bus amplissimistanquam in portum confugere debe-
 ret , non inertiae neque desidia, sed otij moderati
 atque honesti , cumq; ipsa oratio iam nostra canesce-
 ret , haberetq; suam quandam maturitatem, & qua-
 si senectutem ; tum arma sunt ea sumpta, quibus il-
 li ipsi , qui didicerant eis uiri gloriose , quemadmodum
 salutariter uerentur, non reperiabant . itaque ij mihi
 uidentur fortunate beateq; uixisse , cum in caeteris ci-
 uitatibus , tum maxime in nostra, quibus cum aucto-
 ritate , rerumq; gestarum gloria , tum etiam sapien-
 tia laude perfrui licuit . quorum memoria & re-
 cordatio in maximis nostris grauissimisq; curis iu-
 cunda sanè fuit , cum in eam nuper ex sermone
 quodam incidissemus . nam cum inambularem in
 xysto , & essem otiosus domi : Marcus ad me Brutus,
 ut consueuerat , cum T . Pomponio uenerat , ho-
 mines cum inter se coniuncti, tum mihi ita chari,
 itaq; iucundi , ut eorum aspectu omnis , quæ me
 angebat , de rep. cura confederit . quos postquam
 salutauī , Quid uos , inquam , Brute , & Attice
 nunc , quid tandem noui ? Nihil sanè, inquit Brus-
 tus , quod quidem aut tu audire uelis , aut ego pro
 certo dicere audeam . Tum Atticus, Eo, inquit, ad te
 animo uenimus , ut de republica esset silentium , &

aliquid audiremus potius ex te, quam te afficeremus ul-
 la molestia. Vos uero, inquá, Attice & præsentem me
 cura leuatis, & absenti magna solatia dedistis: nam
 uestris primũ literis recreatus, me ad pristina studia re-
 uocauĩ. Tum ille, Legi, inquit, perlubenter epistolam,
 quam ad te Brutus misit ex Asia: qua mihi uisus est
 & monere te prudenter, & consolari amicissime. Res-
 tete, inquam, est uisus: nam me istis scito literis ex diu-
 rna perturbatione totius ualitudinis tanquam ad
 aspiciendam lucem esse reuocatum. atque ut post Can-
 nensem illam calamitatem primum Marcelli ad No-
 lam prælio populus se Romanus erexit, posteaq; pro-
 speræ res deinceps multæ cõsecutæ sunt: sic post rerum
 nostrarum, et communium grauissimos casus, nihil an-
 te epistolam Bruti mihi accidit, quod uellem, aut quod
 aliqua ex parte solitudines alleuaret meas. Tum Bru-
 tus, Volui id quidem efficere certe, & capio magnum
 fructum, si quidem, quod uolui, tanta in re consecutus
 sum. sed scire cupio, quæ te Attici literæ delectauerint.
 Istæ uero, inquam, Brute non modo delectationẽ mihi,
 sed etiam, ut spero, salutem attulerunt. Salutem? in-
 quit ille. quodnam tandem genus istuc tam præclarũ
 literarum fuit? An mihi potuit, inquam, esse aut gra-
 tior ulla saluatio, aut ad hoc tempus aptior, quam il-
 lius libri, quo me hic affatus, quasi iacentem excitauit?
 Tum ille, Nempe eum dicis, inquit, quo iste omnem re-
 rum memoriam breuiter, et, ut mihi quidem uisum est,
 per diligentem complexus est? Istum ipsum, inquá, Bru-
 te dico librum mihi saluti fuisse. Tum Atticus, Opta-
 tissimum mihi quidem est, quod dicis: sed quid tandem

habuit liber iste, quod tibi aut nouum, aut tanto usui
 posset esse? Ille uero & noua, inquam, mihi quidem
 multa, & eam utilitatem, quam requirebam, ut expli-
 catis ordinibus temporum, uno in conspectu omnia ui-
 derem: quæ cum studiose tractare cœpisssem, ipsa mihi
 tractatio literarum salutaris fuit, admonuitq; Pompo-
 ni, ut à te ipso sumerem aliquid ad me reficiendum, teq;
 remunerandum, si non pari, at grato tamen munere.
 quanquam illud Hesiodium laudatur à doctis, quod ea-
 dem mensura reddere iubet, qua acceperis, aut etiam
 cumulatiore, si possis. ego autem uoluntatem tibi pro-
 fecto emetiar, sed rem ipsam nōdum posse uideor, idq;
 ut ignoscas à te peto. nec enim ex nouis, ut agricolæ so-
 lent, fructibus est unde tibi reddam quod accepi; sic
 omnis fructus repressus, exustusq; flos siti ueteris uberta-
 tis exaruit: nec ex conditis, qui iacent in tenebris, &
 ad quos omnis nobis aditus, qui penè solis patuit, ob-
 structus est. seremus igitur aliquid tanquam in incul-
 to & derelicto solo: quod ita diligenter colemus, ut im-
 pendijs etiam augere possimus largitatem tui muneris,
 modo idē noster animus efficere possit, quod ager, qui
 cum multos annos quieuit, uberiores efferre fruges so-
 let. Tum ille, Ego uero & expectabo ea, quæ pollice-
 ris, neque exigam, nisi tuo commodo: & erunt mihi
 pergranda, si solueris. Mihi quoque, inquit Brutus, &
 expectanda sunt ea, quæ Attico polliceris. etsi fortasse
 ego à te huius uolūtarius procurator petam, quod ipse,
 cui debes, incommodo exacturum negat. At uero, in-
 quam, tibi ego Brute non soluam, nisi prius à te caue-
 ro, amplius eo nomine neminem, cuius petitio sit, petitu

rum. Non mehercule, inquit, tibi repromittere istuc quidem ausus sim. nam hunc, qui negat, uideo flagitatorum, non illum quidem tibi molestum, sed assiduum tamen, & acrem fore. Tum Pomponius, Ego uero, inquit, Brutum nihil mentiri puto. uideor enim iam te ausurus esse appellare; quoniam longo interuallo modo primum animaduerti paulo te hilariorem. itaque quoniam hic, quod mihi deberetur, se exacturum professus est: quod huic debes, ego à te peto. Quidnam id, inquam? Ut scribas, inquit, aliquid: iam pridem enim conticuerunt tuæ literæ. nam ut illos de rep. libros edidisti, nihil à te sanè postea accepimus, eisq; nosmet ipsi ad ueterum annalium memoriam comprehendendam impulsus atque incensi sumus. sed illa, cum poteris: atque, ut possis, rogo. nunc uero, inquit, si es animo uacuo, expone nobis quod quærimus. Quidnam est id, inquam? Quod mihi nuper in Tusculano inchoasti de oratoribus, quando esse cœpissent, qui etiam, & quales fuissent. quem ego sermonem cum ad Brutum tuum, uel nostrum potius detulisset, magnopere hic audire se uelle dixit. Itaque hunc elegimus diem, cum te sciremus esse uacuum. quare, si tibi est commodum, ede illa, quæ cœperas, & Bruto, & mihi. Ego uero, inquam, si potuero, faciam uobis satis. Poteris, inquit: relaxa modo paulum animum, aut sanè, si potes, libera. Nempe igitur hinc tum Pomponi ductus est sermo, quodd erat à me mentio facta, causam Deiotari fidelissimi atque optimi regis ornatissime et copiosissime à Bruto me audisse defensam. Scio, inquit, ab isto initio tractum esse sermonem, teq;

Bruti dolentem vicem, quasi defleuisse iudiciorum uas-
 sitatem & fori. Feci, inquam, istuc quidem, & saepe
 facio. nam mihi Brute in te intuenti crebro in mens-
 tem uenit uereri, ecquodnam curriculum aliquando sit
 habitura tua & natura admirabilis, & exquisita do-
 ctrina, & singularis industria. cum enim in maximis
 causis uersatus esses, & cum tibi ætas nostra iam cede-
 ret, fascesq; submitteret, subito in ciuitate cum alia ce-
 ciderunt, cum etiam ea ipsa, de qua disputare ordimur,
 eloquentia obmutuit. Tū ille, Cæterarum rerū cau-
 sa, inquit, istuc & doleo, & dolendū puto: dicendi autē
 tem me nō tā fructus & gloria, quā studium ipsum,
 exercitatioq; delectat: quod mihi nulla res eripiet, te
 præsertim tā studioso. etenim dicere bene nemo potest,
 nisi qui prudenter intelligit. quare qui eloquentia ue-
 ra dat operā, dat prudentiā, qua ne maximis quidem in
 bellis a quo animo carere quisquam potest. Præclare,
 inquam, Brute dicis: eoq; magis ista dicendi laude dele-
 ctor, quod cætera, quæ sunt quondam habita in ciuita-
 te pulcherrima, nemo est tam humilis, qui se non aut
 posse adipisci, aut adeptū putet; eloquentem neminem
 uideo factum esse uictoria. sed quo facilius sermo expli-
 cetur, sedētes, si uidetur, agamus. Cū idē placuisset il-
 lis, tū in pratulo propter Platonis statuam consedimus.

Hic ego, Laudare igitur eloquentiam, et, quāta
 uis, sitius, expromere, quantamq; ijs, qui sint eam cōse-
 cuti, dignitatem afferat, neque propositum nobis est hoc
 loco, neque necessarium. hoc uero sine ulla dubitatio-
 ne confirmauerim; siue illa arte pariatur aliqua, siue
 exercitatione quadam, siue natura, rem unam esse

omnium difficillimam . quibus enim ex quinque rebus constare dicitur, earum unaquæque est ars ipsa magna per sese . quare quinque artium concursus maximarum quantam vim, quantamq; difficultatem habeant, existimari potest. Testis est Græcia ; quæ cum eloquentiæ studio sit incensa, iandiuq; excellat in ea, præstetq; cæteris, tamen omnes artes uetustiores habet, & multo ante non inuentas solum, sed etiam perfectas, quàm hæc est à Græcis elaborata dicendi uis, atque copia. in quam cum intueor, maxime mihi occurrunt Attice, & quasi lucent Athenæ tuæ : qua in urbe primum se orator extulit, primumq; etiam monumentis & literis oratio est coepta mandari. tamen ante Periclem, cuius scripta quædam feruntur, & Thucydidem, qui non nascentibus Athenis, sed iam adultis fuerunt, litera nulla est, quæ quidem ornatum aliquem habeat, & oratoris esse uideatur . quanquam opinio est, & eum, qui multis annis ante hos fuerit, Pisistratum, & paulo seniore etiam Solonem, posteaq; Clisthenem, multum, ut temporibus illis, ualuisse dicendo . post hanc ætatem aliquot annis, ut ex Attici monumentis potest perspicere, Themistocles fuit, quem constat cum prudentia, tum etiam eloquentia præstitisse . post Pericles ; qui cū floretet omni genere uirtutis, hac tamen fuit laude clarissimus . Cleonem etiam temporibus illis turbulentum illum quidem ciuem, sed tamen eloquentem constat fuisse . huic ætati suppare Alcibiades, Critias, Theramenes . quibus temporibus quod dicendi genus uiguerit, ex Thucydidi scriptis, qui ipse tum fuit, intelligi maxime potest . grandes erant uerbis, crebri sentent

rijs, compressione rerum breues, & ob eam ipsam causam interdum subobscuri. sed ut intellectum est, quantam uim haberet accurata, & facta quodam modo oratio; tum etiam magistri dicendi multi subito extiterunt; tum Leontinus Gorgias, Thrasymachus Chalcidionius, Protagoras Abderites, Prodicus Cius, Hippias Elæus in honore magno fuit; alijsq; multi temporibus eisdem docere se profitebantur, arrogantibus sanè uerbis, quemadmodum causa inferior (ita enim loquebantur) dicendo fieri superior posset. ijs opposuit sese Socrates, qui subtilitate quadam disputandi refellere eorum instituta solebat, uir is, cuius ex uberrimis sermonibus extiterunt doctissimi uiri: primumq; tum philosophia, non illa de natura, quæ fuerat antiquior, sed hæc, in qua de bonis rebus & malis, deq; hominum uita & moribus disputatur, inueta dicitur. quod quoniam genus ab hoc, quod proposuimus, abhorret; philosophos aliud in tempus reijciamus, ad oratores, à quibus digressi sumus, reuertamur. Extitit igitur iam senibus illis, quos paulo ante diximus, Isocrates, cuius domus cunctæ Græciæ quasi ludus quidam paruit, atque officina dicendi, magnus orator, & perfectus magister, quanquam forensi luce caruit, intraq; parietes aluit eam gloriam, quam nemo quidem meo iudicio est postea consecutus. is & ipse scripsit multa præclare, & docuit alios: & cum cætera melius quàm superiores, tum primus intellexit, etiam in soluta oratione, dum uersum effugeres, modum tamen & numerum quendam oportere seruari. ante hunc enim uerborum quasi structura, & quedam

ad numerum conclusio nulla erat: aut, si quādo erat, non apparebat eam dedita opera esse quasitam: quæ forsitan laus sit: ueruntamen natura magis, tum casu nonnunquam, quàm aut ratione aliqua, aut obseruatione fiebat. ipsa enim natura circumscriptione quædam uerborum comprehendit concluditq; sententiam. quæ cum aptis constricta uerbis est, cadit etiam plerunque numerose. nam & aures ipsæ, quid plenum, quid inane sit, iudicant: & spiritu, quasi necessitate aliqua, uerborum comprehensio terminatur: in quo non modo defici, sed etiam laborare turpe est. Tum fuit Lysias, ipse quidem in causis forensibus non uersatus, sed egregie subtilis scriptor atque elegans: quem iam propè audeas oratorem perfectum dicere. nam planè quidem perfectum, & cui nihil admodum desit, Demosthenem facile dixeris. nihil acute inueniri potuit in eis causis, quas scripsit, nihil, ut ita dicam, subdole, nihil uersute, quod ille non uiderit: nihil subtiliter dici, nihil presse, nihil enucleate, quo fieri possit aliquid limatius: nihil contra grande, nihil incitatum, nihil ornatum uel uerborum grauitate, uel sententiarum, quo quidquam esset elatius. Huic Hyperides proximus, & Aeschines fuit, & Lycurgus, & Dinarchus, & is, cuius nulla extant scripta, Demades, aliq; plures. hæc enim ætas effudit hanc copiam; et, ut opinio mea fert, succus ille, & sanguis incorruptus usque ad hanc ætatem oratorum fuit, in qua naturalis inesset, non fucatus nitor. Phalereus enim successit eis senibus adolescens, eruditissimus ille quidem horum omnium, sed non tam armis institutus, quàm pa-

lestra : itaque delectabat magis Athenienses , quàm inflàmabat : processerat enim in solem & puluerem , non ut è militari tabernaculo , sed ut è Theophrasti doctissimi hominis umbraculis . hic primus inflexit orationem , & eam mollem teneramq; reddidit , & suavis , sicut fuit , uideri maluit , quàm grauis , sed suauitate ea , qua perfunderet animos , non qua perfringeret , tantum ut memoriam concinnitatis suæ , non , quemadmodum de Pericle scripsit Eupolis , cum delectatione aculeos etiam relinqueret in animis eorum , à quibus esset auditus . Vides ne igitur , ut in ea ipsa urbe , in qua & nata & alea sit eloquentia , quàm ea sero prodierit in lucem ? siquidem ante Solonis ætatem & Pisistrati de nullo ut diserto memoriæ proditum est . at hi quidem , ut populi R. ætas est , senes ; ut Atheniensium secula numerantur , adolescentes debent uideri . nam etsi Seruio Tullo regnante uiguerunt : tamen multo diutius Athenæ iam erant , quàm est Roma ad hodiernum diem : nec tamen dubito , quin habuerit uim magnam semper oratio . neque enim iam Troicis temporibus tantum laudis in dicendo Ulyssi tribuisset Homerus , & Nestori , quorum alterum uim habere uoluit , alterum suauitatem ; nisi iam tū esset honos eloquentia : neque ipse poeta hic tã idem ornatus in dicendo , ac planè orator fuisset : cuius etsi incerta sunt tempora , tamen annis multis fuit ante Romulum : siquidem non infra superiorem Lycurgū fuit , à quo est disciplina Lacedæmoniorū astricta legibus . sed studium eius generis , maiorq; uis agnoscitur in Pisistrato . denique hunc proximo seculo Themistocles insecutus est , ut apud

nōs perantiquus ; ut apud Athenienses , non ita sanè
 uetus . fuit enim regnante iam Græcia, nostra autem
 ciuitate non ita pridem dominatu regio liberata . nam
 bellum Volscorum illud grauissimum , cui Coriolanus
 exul interfuit, eodem ferè tempore, quo Persarum bellū,
 fuit , similisq; fortuna clarorum uirorum : siquidem
 uterque , cum ciuis egregius fuisset , populi ingrati pul-
 sus iniuria , se ad hostes contulit, conatumq; iracundia
 suæ morte sedauit . nam etsi aliter est apud te Attice
 de Coriolano: concede tamen, ut huic generi mortis po-
 tius assentiar . At ille ridens , Tuo uero , inquit, arbi-
 tratu: quoniam quidem cōcessum est rhetoribus emen-
 tiri in historijs , ut aliquid dicere possint argutius . ut
 enim tu nunc de Coriolano, sic Clitarchus, sic Strato-
 cles de Themistocle finxit . nam quem Thucydides, qui
 & Atheniensis erat, & summo loco natus, summusq;
 uir, & paulo ætate posterior, tātum mortuum scripsit,
 & in Attica clām humatum, addidit fuisse suspiciōnē
 ueneno sibi consciuisse mortem ; hunc isti aiunt, cum
 taurum immolauisset , excepisse sanguinem patera, &
 eo potu, mortuum concidisse . hanc enim mortem rhe-
 torice & tragice ornare potuerunt : illa mors uulga-
 ris nullam præbebat materiem ad ornatum . quare ,
 quoniam tibi ita quadrat , omnia fuisse in Themisto-
 cle paria & Coriolano , pateram quoque à me sumas
 licet . præbebo etiam hostiam , ut Coriolanus sit planè
 alter Themistocles . Sit sanè, inquam, ut lubet, de isto:
 & ego cautiùs posthac historiam attingam te audien-
 te , quem rerum Romanarum auctorem laudare pos-
 sum religiosissimum . sed tum ferè Pericles Xantippi

filius , de quo ante dixi, primus adhibuit doctrinam :
 quæ quanquam tum nulla erat dicendi, tamen ab A=
 naxagora physico eruditus exercitationem mentis à
 reconditis abstrusisq; rebus ad causas forenses popula=
 resq; facile traduxerat . huius suauitate maxime hi=
 laratæ sunt Athenæ , huius ubertatem & copiam ad=
 miratæ , eiusdem uim dicendi terroremq; timuerunt .
 hæc igitur ætas prima Athenis oratorem propè perfe=
 ctum tulit . nec enim in constituentibus remp. nec in
 bella gerentibus , nec in impeditis ac regum domina=
 tione deuinctis nasci cupiditas dicendi solet . pacis est
 comes , otijq; socia , & iam bene constitutæ ciuitatis
 quasi alumna quædam eloquentia . itaque ait Aristo=
 teles , cum sublatis in Sicilia tyrannis res priuatæ
 longo interuallo iudicijs repeterentur , tum primum,
 quodd esset acuta illa gens & controuersa natura , ar=
 tem & præcepta Siculos Coracem & Tisiam conscri=
 psisse : nam antea neminem solitum uia, nec arte, sed
 accurate tamen , & de scripto plerosque dicere ; scri=
 ptasq; fuisse & paratas à Protagora rerum illustrium
 disputationes , quæ nunc communes appellantur loci :
 quod idem fecisse Gorgiam, cū singularum rerum lau=
 des uituperationesq; conscripsisset ; quòd iudicaret hoc
 oratoris esse maxime proprium , rem augere posse lau=
 dando , uituperandoq; rursus affligere : huic Anti=
 phontem Rhamnusium similia quædam habuisse con=
 scripta : quo neminem unquam melius ullam orauisse
 capitis causam , cum se ipse defenderet , se audiente ,
 locuples auctor scripsit Thucydides : nam Lysiam pri=
 mo profiteri solitum artem esse dicendi : deinde, quod

Theodorus esset in arte subtilior, in orationibus autem ieiunior, orationes eum scribere alijs coepisse, artem remouisse. similiter Isocratem primo artem dicendi esse negauisse, scribere autem alijs solitum orationes, quibus in iudicijs uterentur; sed cum ex eo, quia quasi committeret contra legem, quo quis iudicio circumueniretur, saepe ipse in iudicium uocaretur, orationes alijs destitisse scribere, totumq; se ad artes componendas trãstulisse. & Græciæ quidem oratorum partus, atque fontes uides, ad nostrorum annalium rationem ueteres, ad ipsorum sanè recentes. nam ante quàm deleta est Atheniensium ciuitas hac laude dicendi, multa iam memorabilia & in domesticis & in bellicis rebus effecerat. hoc autem studium non erat commune Græciæ, sed proprium Athenarum. quis enim aut Argiium oratorem, aut Corinthium, aut Thebanum scit fuisse temporibus illis? nisi quid de Epaminunda docto homine suspicari libet. Lacedæmonium uero usque ad hoc tempus audiui fuisse neminem. Menelaum ipsum dulcem illum quidem tradit Homerus, sed pauca dicentem. breuitas autem laus est interdum in aliqua parte dicendi, in uniuersa eloquentia laudem non habet. at uero extra Græciam magna dicendi studia fuerunt, maximiq; huic laudi habiti honores illustre oratorum nomen reddiderunt. nam ut semel è Perreæo eloquentia euecta est, omnes peragravit insulas, atque ita peregrinata tota Asia est, ut se externis oblineret moribus, omnemq; illam salubritatem Atticæ dictionis quasi sanitatem perderet, ac loqui penè dedisceret. hinc Asiatici oratores non con-

temnendi

temnendi quidem nec celeritate, nec copia, sed parum
 pressi, & nimis redundantes. Rhodij saniores, & At-
 ticorum similiores. sed de Græcis hæcenus: etenim
 hæc ipsa forsitan fuerint non necessaria. Tum Brutus,
 Ista uero, inquit, quàm necessaria fuerint, non facile di-
 xerim: iucunda certe mihi fuerunt, neque solum non
 longa, sed etiam breuiora quàm uellem. Oprime, in-
 quam: sed ueniamus ad nostros: de quibus difficile
 est plus intelligere, quàm quantum ex monumentis sus-
 picari licet. Quis enim putet aut celeritatem ingenij
 L. Bruto illi nobilitatis uestræ principi defuisse? qui de
 matre suauianda ex oraculo Apollinis tam acute ar-
 guteq; coniecirit; qui summam prudentiam simulatio-
 ne stultitiæ texerit; qui potentissimum regem clarissi-
 mi regis filium expulerit; ciuitatemq; perpetuo domi-
 natu liberatam, magistratibus annuis, legibus, iudicijsq;
 deuinxerit; qui collegæ suo imperium abrogauerit, ut
 è ciuitate regalis nominis memoriam tolleret: quod cer-
 te effici non potuisset, nisi esset oratione persuasum. Vi-
 demus item paucis annis post reges exactos, cum plebes
 prope ripam Anienis ad tertium milliarium cōsedisset,
 eumq; montem, qui sacer appellatus est, occupauisset,
 M. Valerium Dictatorem dicendo sedauisse discordias,
 eiq; ob eam rem honores amplissimos habitos, & eum
 primum ob eam ipsam causam Maximum esse appel-
 latum. Ne L. Valerium quidem Potitum arbitror nō
 aliquid potuisse dicendo, qui post decemuiralem inuidiā
 plebem in patres incitatam legibus & concionibus suis
 mitigauerit. Possumus Appium Claudium suspicari di-
 sertū, quia senatū iam iam inclinatum à Pyrrhi pace

reuocauerit . Possumus C. Fabritium, quia sit ad Pyrrhum de captiuis recuperandis missus orator : T. Coruncanium , quodd ex Pontificum commentarijs longe plurimū ingenio ualuisse uideatur : Ma. Curium, quodd is Tribunus pl. interrege Appio Cæco diserto homine comitia contra leges habente , cum de plebe Consulem non accipiebat, patres ante auctores fieri coegerit : quod fuerit permagnum nondum lege Menia lata . Licet aliquid etiam de M. Popilij ingenio suspicari : qui cum Consul esset, eodemq; tempore sacrificium publicum cū lana faceret, quodd erat flamen Carmentalis, plebis cōtra patres concitatione & seditione nunciata , ut erat lana amictus, ita uenit in concionem, seditionemq; cū auctoritate, tum oratione sedauit . sed eos oratores habitos esse, aut omnino tum ullum eloquentia præmium fuisse, nihil sanè mihi legisse uideor , tantummodo coniectura ducor ad sufficandum . Dicitur etiam C. Flaminius, is, qui Tribunus pl. legem de agro Gallico & Piceno uiritim diuidendo iulerit, qui Cōsul apud Trasimenum sit interfectus, ad populum ualuisse dicendo . Quintus etiam Maximus Verrucosus orator habitus est temporibus illis ; & Q. Metellus is, qui bello Punico secundo cum L. Veturio Philone Consul fuit . Quem uero extet, & de quo sit memoriae proditum eloquentem fuisse, & ita esse habitum, primus est M. Cornelius Cethegus : cuius eloquentia est auctor, & idoneus quidem mea sententia, Q. Ennius, præsertim cum & ipse eum audiuerit, & scribat de mortuo : ex quo nulla suspicio est , amicitia causa esse mentitum . est igitur sic apud illum in nono, ut opinor, annali :

- » Additur orator Cornelius suauiloquenti
 » Ore Cethegus Marcus, Tuditano, collega
 » Marci filius, = & oratorem appellat, & suauiloquen-
 tiam tribuit : quæ nunc quidem non tam est in pleris-
 que : latrant enim iam quidam oratores, non loquun-
 tur : sed est ea laus eloquentiæ certe maxima,
 » = dictus ollis popularibus olim ,
 » Qui tum uiuebant homines, atque æuum agitabant,
 » Flos delibutus populi , =
 Probe uero : ut enim hominis decus ingenium , sic in-
 genij ipsius lumen est eloquentia, qua uirū excellentem
 præclare tum illi homines florem populi esse dixerunt :
 = suadæq; medulla.

Pericō quam uocant Græci , cuius effector est orator ,
 hanc suadam appellauit Ennius . eius autem Cethegū
 medullam fuisse uult, ut, quam deam in Periclis labris
 scripsit Eupolis sessitauisse , huius hic medullam nostrū
 oratorem fuisse dixerit . At hic Cethegus Consul cum
 P. Tuditano fuit bello Punico secundo , Quæstorq; his
 * Consulibus M. Cato, modo planè, annis CXL ante
 me Consulem : & id ipsum nisi unius esset Ennij testi-
 monio cognitum, hunc uetustas, ut alios fortasse mul-
 tos , obliuione obruisset . illius autem ætatis qui sermo
 fuerit, ex Næuianis scriptis intelligi potest . his enim Cō-
 sulibus, ut in ueteribus cōmentarijs scriptum est, Næuius
 est mortuus . quanquam Varro noster, diligentissimus
 inuestigator antiquitatis, putat in hoc erratū, uitamq;
 Næuij producit longius . nam Plautus P. Claudio ,
 L. Porcio, uiginti annis post illos, quos ante dixi, Con-
 sulibus mortuus est , Catone Censore . hunc igitur

B R V T V S.

Cethegum consecutus est ætate Cato, qui annis I X post eum fuit Consul. eum nos ut perueterem habemus, qui L. Marcio, M. Manilio Coss. mortuus est, annis L X X X V I ipsis ante me Consulem. Nec uero habeo quenquã antiquiorem, cuius quidem scripta proferenda putem. nisi si quem Appij Cæci oratio hæc ipsa de Pyrrho, & non nullæ mortuorum laudationes forte delectant. & hercules hæc quidem extant. ipsæ enim familiæ suæ quasi ornamenta ac monimenta seruabant, & ad usum, si quis eiusdem generis occidisset, & ad memoriam laudum domesticarum, & ad illustrandam nobilitatem suam. quanquam his laudationibus historia rerum nostrarum est facta mendosior. multa enim scripta sunt in eis, quæ facta non sunt; falsi triumphi, plures Consulatus, genera etiam falsa, & à plebe transitiones, cum homines humiliores in alienum eiusdem nominis infunderentur genus; ut, si ego me à M. Tullio esse dicerem, qui patritius cum Ser. Sulpitio Consul anno X post exactos reges fuit. Catonis autem orationes non minus multæ ferè sunt, quàm Attici Lysia, cuius arbitror plurimas esse: est enim Atticus, quoniam certe Athenis est & natus, & mortuus, & functus omni ciuium munere. quanquam Timæus eum quasi Licinia & Mutia lege repetit Syracusas: & quodam modo est non nulla in ijs etiam inter ipsos similitudo. acuti sunt, elegantes, faceti, breues: sed ille Græcus ab omni laude felicior: habet enim certos sui studiosos, qui non tam habitus corporis opimos, quàm gracilitates consecruntur: quos, ualētudo modo bona sit, tenuitas ipsa delectat. quanquam in

Lysia sunt saepe etiam lacerti, sic ut eo fieri nihil possit ualentius. uerum est certe genere toto strigosior: sed habet tamen suos laudatores, qui hac ipsa eius subtilitate admodum gaudeant. Catonem uero quis nostrorum oratorum, qui quidem nunc sunt, legit? aut quis nouit omnino? at quem uirum, dii boni. mitto ciuem, aut senatorem, aut Imperatorem: oratorem enim hoc loco quaerimus. quis illo grauior in laudando? acerbior in uituperando? in sententijs argutior? in docendo edifferendoq; subtilior? refertae sunt orationes amplius centum quinquaginta, quas quidem adhuc inuenirim & legerim, & uerbis, & rebus illustribus. licet ex ijs eligant ea, quae notatione & laude digna sint: omnes oratoriae uirtutes in eis reperientur. iam uero Origines eius quem florem, aut quod lumen eloquentiae non habent? amatores huic desunt, sicuti multis iam ante seculis & Philisto Syracusio, & ipsi Thucydidi. nam ut horum concisis sententijs, interdum etiam non satis apertis cum breuitate, tum nimio acumine, officit Theopompus elatione atque altitudine orationis suae, quod idem Lysiae Demosthenes: sic Catonis luminibus obstruxit haec posteriorum quasi exaggerata altius oratio. sed & in nostris inscitia est, quod ij ipsi, qui in Graecis antiquitate delectantur, eaq; subtilitate, quam Atticam appellant, hanc in Catone non nouerunt quidem. Hyperidae uolunt esse, & Lysiae laudo: sed cur nolunt Catonis? Attico genere dicendi se gaudere dicunt. sapienter id quidem: atque utinam imitarentur, nec ossa solum, sed etiam sanguinem: gratum est tamen, quod uolunt. cur igitur Lysias, & Hyperides

amatur, cum penitus ignoretur Cato? antiquior est
 huius sermo, & quadam horridiora uerba. ita enim
 tum loquebantur. id muta: quod tum ille non po-
 tuit: & adde numeros, & aptior sit oratio: ipsa uer-
 ba compone, & quasi coagmenta, quod ne Græci qui-
 dem ueteres faciliauerunt: iam neminem antepones
 Catoni. ornari orationem Græci putant, si uerborum
 immutationibus utatur, quos appellant τξόπους; & sen-
 tentiarū orationisq; formis, quæ uocant σχήματα: non
 uerisimile est, quàm sit in utroque genere & creter, et
 distinctus Cato. nec uero ignoro, nondum esse satis po-
 litum hunc oratorem, & querendum esse aliquid per-
 fectius; quippe cum ita sit ad nostrorū temporum ra-
 tionem uetus, ut nullius scriptum extet dignum quidem
 lectione, quod sit antiquius: sed maiore honore in o-
 mnibus artibus, quàm in hac una dicendi, uersatur an-
 tiquitas. quis enim eorum, qui hæc minora animad-
 uertunt, nõ intelligit Canachi signa rigidiora esse, quàm
 ut imitentur ueritatem? Calamidis dura illa quidem,
 sed tamen molliora, quàm Canachi. nondum Myro-
 nis satis ad ueritatem adducta, iam tamen quæ nõ du-
 bites pulchra dicere. pulchriora etiam Polycleti, &
 iam planè perfecta, ut mihi quidem uideri solent. Si-
 milis in pictura ratio est, in qua Zeusim, & Polygno-
 rum, & Timantem, & eorum, qui non sunt usi plus
 quàm quatuor coloribus, formas, et liniamenta lauda-
 mus. at in Aetione, Nicomacho, Protogene, Apelle iam
 perfecta sunt omnia: & nescio an reliquis in rebus o-
 mnibus idem eueniat. nihil est enim simul & inuentū
 & perfectū, nec dubitari debet, quin fuerint ante Ho-

merum poetæ : quod ex eis carminibus intelligi potest , quæ apud illum & in Phæacum , & in procorum epulis canuntur . quid , nostri ueteres uersus ubi sunt ?

- » Quos olim Fauni, uatesq; canebant,
- » Cum neque musarum scopulos quisquam superarat,
- » Nec dicti studiosus erat .
- » Ante hunc .

Ait ipse de se, nec mentitur in gloriando . sic enim sese res habet : nam & Odyssea Latina est, sic, tanquam opus aliquod Dædali, & Liuianæ fabulæ, non satis dignæ, quæ iterum legantur . atque hic Liuius, qui primus fabulam C. Clodio Cæci filio & M. Tuditano Coss. docuit, anno ipso antequam natus est Ennius, post Romam conditam autem quartodecimo & quingentesimo, ut hic ait, quem nos sequimur : est enim inter scriptores de numero annorum controuersia . Accius autem à Q. Maximo quintum Consule captum Tarento scripsit Liuium, annis XXX post, quàm eum fabulam docuisse & Atticus scribit, & nos in antiquis commentarijs inuenimus : docuisse autem fabulam annis post XI, Cn. Cornelio, Q. Minutio Coss. ludis iuuentatis, quos Salinator Senensi prælio uouerat. in quo tantus error Accij fuit, ut his Consulibus XL annos natus Ennius fuerit : cui si æqualis fuerit Liuius, minor fuit aliquanto is, qui primus fabulam dedit, quàm ij, qui multas docuerant ante hos Consules, & Plautus, & Næuius . Hac si minus apta uidentur huic sermoni Brute, Attico assigna, qui me inflammauit studio illustrium hominum

ætates & tempora persequendi. Ego uero, inquit Bru-
 tus, & delector ista quasi notatione temporum, & ad
 id, quod instituisti, oratorum genera distinguere ætati-
 bus, istam diligentiam esse accommodatam puto. Re-
 Æte, inquam, Brute intelligis. atque utinam extarent il-
 la carmina, quæ multis seclis ante suam ætatem in epu-
 lis esse cantitata à singulis conuiuis de clarorum uiro-
 rum laudibus in Originibus scriptum reliquit Cato. ta-
 men illius, quem in uatibus, & Faunis enumerat En-
 nius, bellum Punicum quasi Myronis opus delectat.
 Sit Ennius sanè, ut est certe, perfectior: qui si illum,
 ut simulat, contemneret, non, omnia bella persequens,
 primum illud Punicum acerrimum bellum reliquisset.
 sed ipse dicit, cur id faciat: - Scripsere, inquit, alij
 rem Versibu': - & luculente quidem scripserunt,
 etiam si minus, quàm tu, polite. nec uero tibi aliter ui-
 deri debet: qui à Næuio uel sumpsisti multa, si fate-
 ris; uel, si negas, surripuisti. Cum hoc Catone gran-
 diores natu fuerunt C. Flaminius, C. Varro, Q. Maxi-
 mus, Q. Metellus, P. Lentulus, P. Crassus, qui cum su-
 periore Africano Consul fuit. Ipsum Scipionem acce-
 pimus non infantem fuisse. filius quidem eius, is qui
 hunc minorem Scipionem à Paulo adoptauit, si corpo-
 re ualisset, in primis habitus esset, disertus. indicant
 cum oratiuncula, tum historia quædam Græca scripta
 dulcissime. Numeroq; eodem fuit Sex. Aelius, iuris
 quidem ciuili omnium peritissimus, sed etiam ad di-
 cendum paratus. De minoribus autem C. Sulpitius
 Gallus, qui maxime omnium nobilium Græcis lite-
 ris studuit, isq; & oratorum in numero est has

bitus, & fuit reliquis rebus ornatus, atque elegans. iam enim erat unctior quaedam splendidiorq; consuetudo loquendi. nam hoc Praetore ludos Apollini faciente, cur. Thyestem fabulam docuisset, Q. Marcio, Cn. Seruilio Coss. mortem obiit Ennius. Erat iisdem temporibus T. Gracchus P. F. qui bis Consul, & Censor fuit: cuius est oratio Graeca apud Rhodios: quem ciuem cum grauem, tum etiam eloquentem constat fuisse. P. etiam Scipionem Nasicam, qui est Corculum appellatus, qui item bis Consul, & Censor fuit, habitum eloquentem aiunt, illius, qui sacra acceperit, filium. dicunt etiam L. Lentulum, qui cum C. Figulo Consul fuit; Q. Nobiliorem M. filium iam patrio instituto deditum studio literarum, qui etiam Q. Ennium, qui cum patre eius in Aetolia militauerat, ciuitate donauit, cum Triuuir coloniam deduxisset. & T. Annium Luscum, huius Q. Fuluij collegam, non indiserum dicunt fuisse. Atque etiam L. Paulus, Africani pater, personam principis ciuis facile dicendo tuebatur. At uero etiam tum Catone uiuo, qui annos quinque & LXXX natus excessit e uita, cum quidem eo ipso anno contra Ser. Galbam ad populum summa contentione dixisset, quam etiam orationem scriptam reliquit; sed uiuo Catone minores natu multi uno tempore oratores floruerunt. nam & A. Albinus, is qui Graece scripsit historiam, qui Consul cum L. Lucullo fuit, & literatus, & disertus fuit: & tenuit cum hoc locum quendam etiam Ser. Fuluius, & una Ser. Fabius Pictor, & iuris, & literarum, & antiquitatis bene peritus. Quintusq; Fabius Labeo fuit ornatus iisdem ferè laudibus

bus. Nam Q. Metellus, is, cuius quatuor filij consulari-
 res fuerunt, in primis est habitus eloquens : qui pro L.
 Cotta dixit, accusante Africano : cuius & alie sunt
 orationes, & contra Ti. Gracchum: exposita est in C.
 Fannij annalibus. Tum ipse L. Cotta ueterator habi-
 tus, sed C. Lelius & P. Africanus in primis eloquen-
 tes, quorum extant orationes, ex quibus existimari de
 ingenijs oratorum potest. sed inter hos etate paulum
 his antecedens sine controversia Ser. Galba eloquen-
 tia prestitit : & nimirum is princeps ex Latinis illa
 oratorum propria, & quasi legitima opera tractauit,
 ut egrederetur à proposito ornandi causa, ut delectaret
 animos, ut permoueret, ut augeter rem, ut miserationis
 bus, ut communibus locis uteretur : sed nescio quo mo-
 do huius, quem constat eloquentia prestitisse, exiliores
 orationes sunt, & redolentes magis antiquitatem,
 quam aut Lelij, aut Scipionis, aut etiam ipsius Cas-
 tonis : itaque exaruerunt, uix iam ut appareant. De
 ipsius Lelij & Scipionis ingenio, quaquam ea est iam,
 ut plurimum tribuatur ambobus, dicendi tamen laus
 est in Latio illustrior. at oratio Lelij de collegijs non
 melior, quam de multis quam uoles Scipionis : nõ quo
 illa Lelij quidquam sit dulcius, aut quod de religione
 dici possit augustius : sed multo tamen uetustior, &
 horridior ille, quam Scipio : & cum sint in dicendo
 uarie uoluntates, delectari mihi magis antiquitate ut
 detur, & lubenter uerbis etiam uti paulo magis pri-
 scis Lelius. sed est mos hominum, ut nolint eundem
 pluribus rebus excellere. nam ut ex bellica laude
 aspirare ad Africanum nemo potest, in qua ipsa

egregium Viriati bello reperimus fuisse Lælium: sic ingenij, literarum, eloquentiæ, sapientiæ denique, etsi utrique primas, priores tamen libenter deferunt Lælio. nec mihi cæterorum iudicio solum videtur, sed etiam ipsorum inter ipsos concessu ita tributum fuisse. erat omnino tum mos, ut in reliquis rebus melior, sic in hoc ipso humanior, ut faciles essent in suum cuique tribuendo. memoria teneo, Smyrnæ me ex P. Rutilio Rufo audisse, cum diceret adolescentulo se accidisse, ut ex S. C. P. Scipio et D. Brutus, ut opinor, Coss. de re atroci magnâq; quærent. nam cum in silva Scantia facta cades esset, notiq; homines interfecti; insimulareturq; familia, partim etiam liberi societatis eius, quæ picarias de P. Cornelio, L. Mummiō Coss. redemisset; decreuisse senatum, ut de ea re cognoscerent et statuerent Consules: causam pro publicanis accurate, ut semper solitus esset, eleganterq; dixisse Lælium: cum Consules re audita, Amplius, de consilij sententiâ pronunciauissent, paucis interpositis diebus iterum Lælium multo diligentius meliusq; dixisse; iterumq; eodem modo à Consulibus rem esse prolatam: tum Lælium, cum eum socij domum reduxissent, egissentq; gratias, et, ne defatigaretur, orauissent, locutum esse ita, se, quæ fecisset honoris eorum causa, studiose accurateq; fecisse, sed se arbitrari causam illam à Ser. Galba, quod is in dicendo fortior, acriorq; esset, grauius, et uehementius posse defendi: itaque auctoritate C. Lælij publicanos causam detulisse ad Galbam: illum autem, quod ei uiro succedendum esset, uerecunde, et dubitanter recepisse:

unum, quasi comperendinatus, medium diem fuisse, quem totum Galbam in considerata causa componendaq; posuisse: & cum cognitionis dies esset, & ipse Rutilius rogatu sociorum domum ad Galbam mane uenisset, ut eum admoneret, & ad dicendi tempus adduceret, usque illum, quoad ei nunciatum esset Consules descendisse, omnibus exclusis commentatum in quadam restudine cum seruis literatis fuisse, quorum aliud alij dictare eodem tempore solitus esset: interim cum esset ei nunciatum tempus esse, exisse in aedes eo colore, & ijs oculis, ut egisse causam, non commentatum putares. addebat etiam, idq; ad rem pertinere putabat, scriptores illos male multatos exisse cum Galba. ex quo significabat illum non in agendo solum, sed etiam in meditando uehementem atque incensum fuisse. quid multa? magna expectatione, plurimis audientibus, coram ipso Lelio sic illam causam, tanta uis, tantaq; grauitate dixisse Galbam, ut nulla ferè pars orationis silentio præteriretur: itaque multis querelis, multaq; miseratione adhibita, socios, omnibus approbantibus, illa die questione liberatos esse. Ex hac Rutiliana narratione suspicari licet, cum duæ summæ sint in oratore laudes, una subtiliter disputandi ad docendum, altera grauiter agendi ad animos audientium permouendos; multoq; plus proficiat is, qui inflammet iudicem, quam ille, qui doceat; elegantiam in Lelio, uim in Galba fuisse. quæ quidem uis tum maxime cognita est, cum, Lusitanis à Ser. Galba Prætores contra interpositam, ut existimabatur, fidem, interfectis, L. Libone Tribuno pl. populum incitante, & rogationem in Gal

bam priuilegij similem ferente, summa senectute, ut
 ante dixi, M. Cato legem suadens in Galbam multa
 dixit: quam orationem in Origines suas retulit, pau-
 cis ante quam mortuus est an diebus, an mensibus?
 tum igitur recusans Galba pro sese, & populi R. fi-
 dem implorans, cum suos pueros, tum C. Galli etiam fi-
 lium flens commendabat: cuius orbitas & fletus mire
 miserabilis fuit propter recentem memoriam clarissimi
 patris: isq; se tum eripuit flamma, propter pueros mi-
 sericordia populi comota, sicut idem scriptum reliquit
 Cato. Atque etiam ipsum Libonem non infantem ui-
 deo fuisse, ut ex orationibus eius intelligi potest. Cum
 hæc dixissem, & paulum interquiescissem, Quid igi-
 tur, inquit, est causæ, Brutus, si tanta uirtus in oratore
 Galba fuit, cur ea nulla in orationibus eius apparet?
 quod mirari non possum in eis, qui nihil omnino scri-
 pti reliquerunt. Nec enim est eadem, inquam, Brute
 causa non scribendi, & non tam bene scribendi, quam
 dixerint. nam uidemus alios oratores inertia nihil scri-
 psisse, ne domesticus etiã labor accederet ad forenses;
 pleræque enim scribuntur orationes habitæ iam, non ut
 habeantur: alios non laborare, ut meliores fiant; nul-
 la enim res tantum ad dicendum proficit, quantum
 scriptio; memoriam autem in posterum ingenij sui nõ
 desiderant, cum se putant satis magnam adeptos esse
 dicendi gloriam, eamq; etiam maiorem uisum iri, si in
 existimantium arbitrium sua scripta non uenerint:
 alios, quod melius putent dicere se posse, quam scri-
 bere: quod peringeniosis hominibus, neque satis do-
 ctis, plerunque contigit, ut ipsi Galbæ: quem for-

tasse uis non ingenij solum, sed etiam animi, & natu-
 ralis quidam dolor dicentem incendebat, efficiebatq; ut
 & incitata, & grauis, & uehemens esset oratio : de-
 in cum otiosus stylum prehenderat, motusq; omnis ani-
 mi tanquam uentus hominem defecerat, flaccebat
 oratio : quod ijs, qui limatius dicendi consecrantur ge-
 nus, accidere non solet : propterea quod prudentia nū-
 quam deficit oratorem ; qua ille utens, eodem modo
 possit & dicere, & scribere . ardor animi non semper
 adest : isq; cum consedit, omnis illa uis, & quasi flam-
 ma oratoris extinguitur . hanc igitur ob causam uide-
 tur Lelij mens spirare etiam in scriptis , Galbae autem
 uis occidisse . Fuerunt etiam in oratorum numero me-
 diocrium L. & Sp. Mummiij fratres , quorum ex-
 tant amborum orationes : simplex quidem Lucius &
 antiquus , Spurius autem nihilo ille quidem ornator,
 sed tamen astrictior : fuit enim doctus ex disciplina
 Stoicorum . Multae sunt Sp. Albini orationes . sunt
 etiam L. & C. Aureliorum Orestarum , quos aliquo
 uideo in numero oratorum fuisse . P. etiam Popilius
 cum ciuis egregius, tum non indiseruus fuit : C. uero fi-
 lius eius disertus . Caiusq; Tuditanus cum omni uita
 atque uictu excultus, atque expolitus, tū eius elegans est
 habitum etiam orationis genus . Eodemq; in genere est
 habitus is, qui iniuria accepta fregit Ti. Gracchum pa-
 tientiā, ciuis in rebus optimis constantissimus M. Oeta-
 uius . At uero M. Aemilius Lepidus, qui est Porcina di-
 ctus, iisdem temporibus ferè , quibus Galba, sed paulo
 minor natu, & summus orator est habitus, & fuit, ut
 apparet ex orationibus, scriptor sanè bonus . Hoc in

oratore Latino primum mihi uidetur & lenitas apparuisse illa Græcorum, & uerborum comprehensio, etiã artifex, sicut ita dicam, stylus. hunc studiose duo adolescenter ingeniosissimi & propè æquales C. Carbo & Ti. Gracchus audire soliti sunt: de quibus iam dicendi locus erit, cum de senioribus pauca dixerò. Q. enim Pompeius non contemptus orator temporibus illis fuit; qui summos honores, homo per se cognitus, sine ulla commendatione maiorum est adeptus. Tum L. Cassius multam potuit, non eloquentia, sed dicendo tamen; homo non liberalitate, ut alij, sed ipsa tristitia & seueritate popularis: cuius quidem legi tabellariæ M. Antius Briso Tribunus pl. diu resistit, M. Lepido Consule adiuuante. eaq; res P. Africano uituperationi fuit, quod eius auctoritate de presentia deductus Briso putabatur. Tum duo Cæpiones multum clientes consilio & lingua, plus auctoritate tamen & gratia subleuabant. sed Pompeij sunt scripta nec nimis extenuata, (quanquam ueterum est similis) & plena prudentiæ. P. Crassum ualde probatum oratorem, iisdem ferè temporibus accepimus; qui & ingenio ualuit, & studio, & habuit quasdam etiam domesticas disciplinas. nam & cum summo illo oratore Ser. Galba, cuius Caio filio filiam suam collocauerat, affinitate sese deuinxerat: & cum esset P. Mutij filius, fratremq; haberet P. Scauolam, domi ius ciuile cognouerat. in eo industriam constat summam fuisse, maximamq; gratiam, cum & consulere plurimum, & diceret. Horum ætatibus adiuncti duo C. Fannij, Caij Marci filij, fuerunt: quorũ Caij filius, qui Cõsul

cum Domitio fuit, unam orationem de socijs & nomine Latino contra Gracchum reliquit, sanè & bonam, & nobilem. Tum Atticus, Quid ergo? est ne ista Fannij? nam uaria opinio pueris nobis erat. alij à C. Persio literato homine scriptam esse aiebant, illo, quem significat ualde doctum esse Lucilius: alij multos nobiles, quod quisque potuisset, in illam orationem contulisse. Tum ego, Audiui equidem ista, inquam, de maioribus natu, sed nūquam sum adductus ut crederem: eamq; suspicionem propter hanc causam credo fuisse, quòd Fannius in mediocribus oratoribus habitus esset, oratio autem uel optima esset illo quidem tempore orationum omnium. sed nec eiusmodi est, ut à pluribus confusa uideatur; unus enim sonus est totius orationis, & idem stylus: nec de Persio reticisset Gracchus, cū & Fannius de Menelao Maratheno, & de cæteris obiecisset, præsertim cum Fannius nunquam sit habitus elinguis: nam & causas defensitauit; & Tribunatus eius, arbitrio & auctoritate P. Africani gestus, nō obscurus fuit. Alter autem C. Fannius M. F. C. Lælij gener, & moribus, & ipso genere dicendi durior. is socii instituto; quem, quia cooptatus in Augurum collegium non erat, non admodum diligebat, præsertim cum ille Q. Scæuolam sibi minorem natu generum prætulisset: cui tamen Lælius se excusans, non genero minori dixit se illud, sed maiori filia detulisse: is tamen instituto Lælij Panæium audiuerat. eius omnis in dicendo faculeas ex historia ipsius non ineleganter scripta perfici potest: quæ neque nimis est infans, neque perfecte diserta. Mutius autem Augur, quod pro se

opus

opus erat, ipse dicebat, ut de pecunijs repetundis contra T. Albutium . is oratorum in numero non fuit: iuris civilis intelligentia, atque omni prudentiæ genere præstitit. L. Celius Antipater, scriptor, quemadmodum uide- tis, fuit ut temporibus illis luculentus, iuris ualde peritus, multorum etiam, ut L. Crassi, magister. Utinam in Ti. Graccho, Caioq; Carbone talis mens ad remp. bene ge- rendam fuisset, quale ingenium ad bene dicendū fuit: profecto nemo his uiris gloria præstitisset . sed eorum alter propter turbulentissimum Tribunatum, ad quem ex inuidia fœderis Numantini bonis iratus accesserat, ab ipsa rep. est interfectus: alter propter perpetuam in populari ratione leuitatem morte uoluntaria se à seue- ritate iudicum uindicauit . sed fuit uterque summus orator: atque hoc memoria patrum teste dicimus. nã & Carbonis & Gracchi habemus orationes, nondum satis splendor uerbis, sed acutas, prudentiæq; plenissi- mas . Fuit Gracchus diligentia Corneliæ matris à puero doctus, & Græcis literis eruditus . nam semper habuit exquisitos è Græcia magistros, in eis iam ado-lescens Diophanem Mitylenæum, Græciæ temporibus il- lis disertissimum: sed & breue tempus ingenij augen- di, & declarandi fuit . Carbo, quod uita suppedita- uit, est in multis iudicijs causisq; cognitus . hunc qui audierant prudentes homines, in quibus familiaris no- ster L. Gellius, qui se illi contubernalem in Consulatu fuisse narrabat, canorum oratorem, & uolubilem, & satis acrem, & uehementem, atque eundem & ualde dulcem, & persacetum fuisse dicebat . addebat, indu- strium etiam, & diligentem, & in exercitationibus cõ-

C

mentationibusq; multum operæ solitum esse ponere. hic optimus illis temporibus est patronus habitus, eoq; forū tenente plura fieri iudicia cœperunt. nam & quæstiones perpetuæ hoc adolescente cōstitutæ sunt, quæ antea nullæ fuerunt : (L. enim Piso Tribunus pl. legem primus de pecunijs repetundis Censorino et Manilio Coss. tulit : ipse etiam Piso & causas egit, & multarum legum aut auctor, aut dissuasor fuit : isq; & orationes reliquit, quæ iam evanuerunt, & annales sanè exiliter scriptos) & iudicia populi, quibus aderat Carbo, iam magis patronum desiderabant, tabella data : quam legem L. Cassius Lepido & Mancino Coss. tulit . Vester etiam D. Brutus M. filius, ut ex familiari eius L. Accio poeta sum audire solitus, & dicere non inculte solebat, & erat cum literis Latinis, tum etiam Græcis, ut temporibus illis, eruditus . Quæ tribuerat idē Accius etiam Q. Maximo L. Pauli nepoti . Et uero, ante Maximū, illum Scipionem, quo duce priuato Ti. Gracchus occisus est, cum omnibus in rebus uehementem, tum acrem aiebat in dicendo fuisse . Tū etiam P. Lentulus ille princeps, ad remp. duntaxat quod opus esset, satis habuisse eloquentiæ dicitur . Iisdemq; temporibus L. Furius Philus perbene Latine loqui putabatur, literatiusq; quàm ceteri . P. Scauola ualde prudenter & acute . paulo etiam copiosius, nec multo minus prudenter M. Manilius . Appij Claudij uolubilis, sed paulo feruidior erat oratio . In aliquo numero etiam M. Fuluius Flaccus, & C. Cato Africani sororis filius, mediocres oratores : etsi Flacci scripta sunt, sed ut studiosi literarum . Flacci autem æmulus P. Decius

fuit , non infans ille quidem , sed ut uita , sic oratione etiam turbulentus. M. Drusus C. filius, qui in Tribunatu C. Gracchum collegam iterum Tribunum fecit, uir & oratione grauis, & auctoritate: eiq; proxime adiun-
 Elus C. Drusus frater fuit . Tuus etiam gentilis Brute M. Pēnus facile agitauit in Tribunatu, C. Gracchum paulum etate antecedens : fuit enim M. Lepido & L. Oreste Coss. Quæstor Gracchus , Tribunus Pennus, illius M. filius, qui cum Q. Aelio Consul fuit: sed is omnia summa sperans, Aedititius est mortuus . Nam de T. Flaminio , quem ipse uidi , nihil accepi, nisi Latine diligenter locutum . Iis adiuncti sunt C. Curio , M. Scaurus , P. Rutilius , C. Gracchus . de Scauro , & Rutilio breuiter licet dicere : quorū neuter summī oratoris habuit laudem , & uterque in multis causis uersatus . erat in quibusdam laudandis uiris, etiam si maximi ingenij non essent, probabilis tamen industria: quanquam ijs quidem non omnino ingenium , sed oratorium ingenium defuit : neque enim refert uidere , quid dicendum sit , nisi id queas solute & suauiter dicere : ne id quidem satis est , nisi id , quod dicitur , sit uoce , uultu , motuq; conditius . quid dicam opus esse doctrina ? sine qua, etiam si quid bene dicitur adiuuante natura, tamen id, quia fortuito fit, semper paratum esse non potest. in Scauri oratione, sapientis hominis & recti , grauitas summa, & naturalis quedā inerat auctoritas, non ut causam , sed ut testimonium dicere putares , cum pro reo diceret . hoc dicendi genus ad patrocinia mediocriter aptum uidebatur, ad senatoriam uero sententiam , cuius erat ille princeps, uel

maxime : significabat enim non prudentiam solum, sed, quod maxime rem continebat, fidem. habebat hoc à natura ipsa, quod à doctrina non facile posset. quãquam huius quoque ipsius rei, quemadmodum scis, præcepta sunt. huius & orationes sunt, & tres ad L. Fufidium libri scripti de vita ipsius acta, sanè utiles, quos nemo legit. at Cyri uitam & disciplinam legunt, præclaram illam quidem, sed neque tã rebus nostris aptã, nec tamen Scauri laudibus anteponendam. Ipse etiã Fufidius in aliquo patronorum numero fuit. Rutilius autem in quodam tristi & seверо genere dicendi uersatus est, & uterque natura uehemens & acer. itaque cum unã Consulatum petiuissent, non ille solum, qui repulsam tulerat, accusauit ambitus designatum cõpetitorem, sed Scaurus etiam absolutus Rutilium in iudicium uocauit : multaq; opera, multaq; industria Rutilius fuit : quæ erat propterea gratior, quòd idem magnum munus de iure respondendi sustinebat. sunt eius orationes ieiunæ : multa præclara de iure : doctus uir, & Græcis literis eruditus, Panatij auditor, propè perfectus in Stoicis, quorum peracutum & artis plenum orationis genus, sed tamen & exile, nec satis populari assensionis accommodatum : itaque illa, quæ propria est huius disciplinæ, philosophorum de se ipsorum opinio, firma in hoc uiro & stabilis inuenta est : qui cū innocentissimus in iudiciũ uocatus esset, quo iudicio conuulsam penitus scimus esse remp. cum essent eo tempore eloquentissimi uiri L. Crassus & M. Antonius consulares, eorum adhibere neutrum uoluit, dixit ipse pro sese, & pauca C. Cotta, quòd sororis erat fi-

illis, et is quidem tamen ut orator, quanquam erat ad-
 modum adolescens : sed Q. Mutius enucleate ille qui-
 dem, et polite, ut solebat, nequaquam autem ea vi atque
 copia, quam genus illud iudicij & magnitudo cause
 postulabat. habemus igitur in Stoicis oratoribus Ruti-
 lium, Scaurum in antiquis : utrunque tamen laude-
 mus, quoniam per illos ne hæc quidem in ciuitate ge-
 nera hac oratoria laude caruerunt : uolo enim ut in
 scena, sic etiam in foro, non eos modo laudari, qui
 celeri motu & difficili utantur, sed eos etiam, quos sta-
 tarios appellant, quorum sit illa simplex in agendo ue-
 ritas non molesta. Et quoniam Stoicorum est facta
 mentio, Q. Aelius Tubero fuit illo tempore, L. Pauli
 nepos, nullo in oratorum numero, sed uita seuerus, &
 congruens cum ea disciplina, quam colebat, paulo etiã
 durior, qui quidem in Triumuiratu iudicauerit contra
 P. Africani auunculi sui testimonium, uacationem
 Augures, quo minus iudicij operam darent, non habere :
 sed ut uita, sic oratione durus, incultus, horridus :
 itaque honoribus maiorum respondere non potuit. fuit
 autem constans ciuis, & fortis, & in primis Graccho
 molestus : quod indicat Gracchi in eum oratio. sunt
 etiam in Gracchum Tuberonis. is fuit mediocris in di-
 cendo, doctissimus in disputando. Tum Brutus,
 Quam hoc idem in nostris contingere intelligo, quod in
 Græcis, ut omnes ferè Stoici prudentissimi in differen-
 do sint, & id arte faciant, sintq; architecti penè uer-
 borum ; ijdem traducti à disputando ad dicendum,
 inopes reperiuntur. unum excipio Catonem, in quo per-
 fectissimo Stoico summam eloquentiam non desiderè :

quam exiguam in Fannio, ne in Rutilio quidem magnam, in Tuberone nullam uideo fuisse . Et ego, Non, inquam, Brute sine causa : propterea quòd istorum in dialecticis omnis cura consumitur, uagum illud orationis & fusum & multiplex non adhibetur genus: tuus autem auunculus, quemadmodum scis, habet à Stoicis id, quod ab illis petendum fuit ; sed dicere didicit à dicendi magistris, eorumq; more se exercuit . quòd si omnia à philosophis essent petenda, Peripateticorum institutis commodius fingeretur oratio . quo magis tuum Brute iudicium probo, qui eorum, id est ex uetere Academia, philosophorum, sectam secutus es, quorum in doctrina atque præceptis differendi ratio coniungitur cum suauitate dicendi & copia . quanquam ea ipsa Peripateticorum Academicorumq; còsuetudo in ratione dicendi talis est, ut nec perficere oratorem possit ipsa per sese, nec sine ea orator esse perfectus . nam ut Stoicorum astrictior est oratio, aliquantoq; contractior, quam aures populi requirunt : sic illorum liberior & latior, quam patitur consuetudo iudiciorum & fori . quis enim uberior in dicendo Platone ? Iouem sic, ut aiunt philosophi, si Græce loquatur, loqui . quis Aristotele neruosior ? Theophrasto dulcior ? leclitauisse Platonem studiose, audiuisse etiam Demosthenes dicitur: idq; apparet ex genere & granditate uerborum . dicit etiam in quadam epistola hoc ipse de sese . sed & huius oratio in philosophiam translata pugnacior, ut ita dicam, uidetur, & illorum in iudicia pacatior . nunc reliquorum oratorum ætates, si placet, & gradus persequamur . Nobis uero, inquit Atticus, & uehemen-

ter quidem; ut pro Bruto etiam respondeam. Curio fuit igitur eiusdem ferè ætatis, sanè illustris orator, cuius de ingenio ex orationibus eius existimari potest: sunt enim & aliæ, & pro Ser. Fulvio de incestu nobilis oratio. nobis quidem pueris hæc omnium optima putabatur: quæ uix iam comparet in hac turba no-uorum uoluminum. Praclare, inquit Brutus, teneo, qui istam turbam uoluminum effecerit. Et ego, inquam, intelligo Brute, quem dicas. certe enim & boni aliquid attulimus iuuentuti, magnificentius, quàm fuerat, genus dicendi, & ornatius: & nocuimus fortasse, quòd ueteres orationes post nostras, nõ à me quidem, (meis enim illas antepono) sed à plerisque legi sunt desitæ. Enumera, inquit, me in plerisque. quamquam uideo mihi multa legenda iam te auctore, quæ antea contemnebam. Atqui hæc, inquam, de incestu laudata oratio, puerilis est locis multis: de amore, de tormentis, de rumore, loci sanè inanes, ueruntamen, nondum tritis nostrorum hominum auribus, nec erudita ciuitate, tolerabiles. scripsit etiam alia nonnulla; & multa dixit, & illustria; & in numero patronorum fuit: ut eum mirer, cum & uita suppeditauisset, & splendor ei non defuisset, Consulem non fuisse. Sed ecce in manibus uir & præstantissimo ingenio, et flagranti studio, & doctus à puero C. Gracchus. noli enim putare quenquam Brute pleniorẽ & uberiorẽ ad dicendum fuisse. Et ille, sic proysus, inquit, existimo: atque istum de superioribus penè solum lego. Imo planè, inquam, Brute legas censeo. damnatum enim illius immaturo interitu res Romana

Latinaq; literæ fecerunt . utinam non tam fratri pie-
 tatem,quàm patriæ præstare uoluisset : quàm ille faci-
 le tali ingenio,diutius si uixisset,uel paternam esset,uel
 auitam gloriam consecutus : eloquentia quidem nescio
 an habuisset parem neminem . grandis est uerbis , sa-
 piens sententijs , genere toto grauis . manus extrema
 non accessit operibus eius : præclare inchoata multa,
 perfecta non planè . legendus inquam est hic orator
 Brute , si quisquam alius,iuuentuti : non enim solum
 acuerè , sed etiam alere ingenium potest . Huic successit
 etati C. Galba, Seruij illius eloquētissimi uiri filius,
 P. Crassi eloquentis & iuris periti gener . laudabant
 hunc patres nostri, fauebant etiam propter patris me-
 moriam, sed cecidit in cursu. nam rogatione Manilia,
 Iugurthina coniurationis inuidia, cum pro sese ipse di-
 xisset, oppressus est . extat eius peroratio , qui epilogus
 dicitur : qui tanto in honore pueris nobis erat,ut eum
 etiam edisceremus . hic,qui in collegio sacerdotum es-
 set, primus post Romam conditam iudicio publico est
 condemnatus. P. Scipio, qui est in Consulatu mortuus,
 non multum ille quidem, nec saepe dicebat , sed & La-
 tine loquendo cuius erat par , & omnes sale facetijsq;
 superabat . eius collega L. Bestia bonis initijs orsus Tri-
 bunatus (nam P. Popilium ui C. Gracchi expulsam
 sua rogatione restituit) uir & acer & non indifere-
 tus, tristes exitus habuit Consulatus : nam inuidiosa le-
 ge Manilia quæstione C. Galbam sacerdotem, & qua-
 tuor cōsulares, L. Bestiam, C. Caronem, Sp. Albinum,
 ciuemq; præstantissimum L. Opimium Gracchi intera-
 fectorem, à populo absolutum, cum is contra populi stu-

dium steteret, Gracchani iudices sustulerūt. Huius dissimilis in Tribunatu, reliquaq; omni uita, cuius improbus C. Licinius Nerva non indifertus fuit. C. Fimbria temporibus iisdem ferè, sed longius etate prouectus, habitus est sanè, ut ita dicam, luculentus patronus, asper, maledicus, genere toto paulo feruidior atque cōmotior, diligentia tamen & uirtute animi atque uita bonus auctor in senatu. Idem tolerabilis patronus, nec rudis in iure ciuili, & cum uirtute, tum etiam ipso orationis genere liber: cuius orationes pueri legebamus, quas iā reperire uix possumus. Atque etiam ingenio, & sermone eleganti, uale tudine incommoda, C. Sestius Caluinus fuit: qui etsi, cum remisserant dolores pedum, non deerat in causis, tamen id nō sēpe faciebat. itaque consilio eius, cum uolebant, homines utebantur; patrocinio, cum licebat. iisdem temporibus M. Brutus: in quo magnum fuit Brute dedecus generi uestro; qui cū tanto nomine esset, patremq; optimum uirum habuisset, & iuris peritissimum, accusationem facilitauerit, ut Athenis Lycurgus. is magistratus non petiuit, sed fuit accusator uehemens & molestus, ut facile cerneretis naturale quoddam stirpis bonum degenerauisse uitio deprauata uoluntatis. Atque eodem tempore accusator de plebe L. Cæsidenus fuit. quem ego audiui iam senē, * cum ab L. Sabelio multam lege Aquilia de iustitia petiuisset. non fecissem hominis penè infimi mentionem, nisi iudicarem, qui suspiciosus aut criminosis diceret, audiuisse me neminem. Doctus etiam Gracis T. Albutius, uel potius penè Gracus. loquor ut opinor, sed licet ex orationibus iudicare. fuit autem Athenis ados

lescēs: perfectus Epicureus euaserat, minime aptū ad di-
 cendū genus . Iamq; Q. Catulus, nō antiquo illo mo-
 re, sed hoc nostro, nisi quid fieri potest perfectius, eru-
 ditus . multæ literæ : summa non uitæ solum atque
 naturæ, sed orationis etiam comitas : incorrupta quæ-
 dam Latini sermonis integritas : quæ perspicī etiam ex
 orationibus eius potest, tum facillime ex eo libro, quem
 de Consulatu, & de rebus gestis suis conscriptum mol-
 li & Xenophonteio genere sermonis misit ad A. Fu-
 rium poetam familiarem suum : qui liber nihilo no-
 tior est, quàm illi tres, de quibus ante dixi, Scauri libri.
 Tum Brutus, Mihi quidem nec iste notus est, nec illi :
 sed nec mea culpa est: nunquam enim in manus inci-
 derunt . nunc autem & à te sumam, & conquiram
 ista posthac curiosius. Fuit igitur in Catulo sermo La-
 tinus : quæ laus dicendi non mediocris ab oratoribus
 plerisque neglecta est . nam de sono uocis, & suauita-
 te appellandarum literarum, quoniam filium cognoui-
 sti, noli expectare quid dicam : quanquam filius qui-
 dem non fuit in oratorum numero, sed non deerat ei
 tamen in sententia dicenda cum prudentia, tum ele-
 gans quoddam & eruditum orationis genus . nec ha-
 bitus est tamen pater ipse Catulus princeps in numero
 patronorum : sed erat talis, ut, cum quosdam audires,
 qui tum erant præstantes, uideretur esse inferior ; cum
 autem ipsum audires sine comparatione, non modo
 contentus esses, sed melius non quærerēs . Q. Metellus
 Numidicus, & eius collega M. Silanus, dicebāt de re-
 quod esset illis uiris, & consulari dignitati satis .
 M. Aurelius Scaurus non sæpe dicebat, sed polite :

Latine uero in primis est eleganter locutus . Quæ laus eadem in A. Albino bene loquendi fuit . Nam flamen Albinus etiam in numero est habitus disertorum . Quæ etiam Cæpio, uir acer, & fortis : cui fortuna belli, crimini ; inuidia populi, calamitati fuit . Tum etiam C. & L. Memmij fuerunt, oratores mediocres, accusatores acres atque acerbi : itaque in iudicium capitis multos uocauerunt, pro reis non sæpe dixerunt . Sp. Torius satis ualuit in populari genere dicendi, is qui agrum publicum, uitiosa & inutili lege, uefligale leuauit . M. Marcellus Aesernini pater, non ille quidem in patronis, sed & in promptis tamen, & non in exercitatis ad dicendum fuit, ut filius eius P. Lentulus . L. etiam Cotta pratorius in mediocrium oratorum numero, dicendi non ita multum laude processerat ; sed de industria cum uerbis, tum etiam ipso sono quasi sub rustico persequebatur atque imitabatur antiquitatem . atque ego & in hoc ipso Cotta, & in alijs pluribus intelligo, me non ita disertos homines & retulisse in oratorum numerum, & relaturum . est enim propositum colligere eos, qui hoc munere in ciuitate functi sint, ut tenerent oratorum locum : quorum quidem quæ fuerit ascensio, & quàm in omnibus rebus difficilis optimi perfectio atque absolutio, ex eo, quod dicam, existimari potest . quàm multi enim iam oratores commemorati sunt, et quàm diu in eorū enumeratione uersamur ; cū tamen stisse, atque uix, ut dudū ad Demosthenem & Hyperidem, sic nūc ad Antoniū Crassumq; peruenimus . nam ego sic existimo, hos oratores fuisse maximos, & in his primum cum Græcorum gloria

Latine dicendi copiam æquatam . Omnia ueniebant Antonio in mentem , eaq; suo quæque loco , ubi plurimum proficere & ualere possent . ut ab Imperatore equites , pedites , leuis armatura : sic ab illo in maxime opportunis orationis partibus collocabantur . erat memoria summa , nulla meditationis suspicio , imparatus semper aggredi ad dicendum uidebatur , sed ita erat paratus , ut iudices illo dicente nonnunquam uiderentur non satis parati ad cauendum fuisse . Verba ipsa , non illa quidem elegantissimo sermone ; itaque diligenter loquendi laude caruit , (neque tamen est admodum inquinata locutus) sed illa , quæ proprie laus oratoris est in uerbis : nam ipsum Latine loqui est illud quidem , ut paulo ante dixi , in magna laude ponendum , sed non tam sua sponte , quàm quòd est à plerisque neglectum : non enim tam præclarum est scire Latine , quàm turpe nescire : neque tam id mihi oratoris boni , quàm ciuis Romani proprium uidetur : sed tamen Antonius in uerbis & eligendis , neque id ipsum tam leporis causa , quàm ponderis , & collocandis , & comprehensione deuinciendis , nihil non ad rationem , & tanquàm ad artem dirigebat , uerum multo magis hoc idem in sententiarum ornamentis , & conformationibus . quo genere quia præstat omnibus Demosthenes , idcirco à doctis oratorum est princeps iudicatus . σχήματα enim quæ uocant Græci , ea maxime ornant oratorem : eaq; non tam in uerbis pingendis habent pondus , quàm in illuminandis sententijs . sed cum hæc magna in Antonio , tum actio singularis . quæ si partienda est in gestum , atque uocem : gestus erat non uerba expri-

mens, sed cum sententijs congruens, manus, humeri, latera, supplatio pedis, status, incessus, omnisq; motus cum uerbis sententijsq; consentiens: uox permanens, uerum subrauca natura: sed hoc uitium huic uni in bonum conuertebatur: habebat enim flebile quiddam in questionibus, aptumq; cum ad fidem faciendam, tum ad misericordiam commouendam: ut uerum uideretur in hoc illud, quod Demosthenem ferunt ei, qui quæsiisset quid primum esset in dicendo, actionem, quid secundum, idem, & idem tertium, respondisse. nulla res magis penetrat in animos, eosq; fingit, format, flectit: talesq; oratores uideri facit, quales ipsi se uideri uolunt. Huic alij parem esse dicebant, alij anteponebant L. Crassum. illud quidem certe omnes ita iudicabant, ne minem esse, qui, horum alterutro patrono, cuiusquam ingenium requireret. equidẽ quanquam Antonio tantum tribuo, quantum supra dixi: tamen Crasso nihil statuo fieri potuisse perfectius. erat summa grauitas, erat cum grauitate iunctus facetiarum & urbanitatis oratorius, non scurrilis lepos: Latine loquendi accurata, & sine molestia diligens elegancia: in disserendo mira explicatio: cum de iure civili, cum de æquo & bono disputaretur, argumentorum & similitudinum copia. nam ut Antonius coniectura mouenda, aut sedanda suspicione, aut excitanda, incredibilem uim habebat: sic in interpretando, in definiendo, in explicanda æquitate, nihil erat Crasso copiosius: idq; cum sæpe aliàs, tum apud Centumuiros in M. Curij causa cognitum est. ita enim multa tũ contra scriptum pro æquo & bono dixit, ut hominem acutissimum Q. Scaeuo

lam, & in iure, in quo illa causa uertebatur, paratissimum obrueret argumentorū exemplorumq; copia: atque ita tum ab his patronis aequalibus, etiam consularibus, causa illa dicta est, cum uterque ex contraria parte ius civile defenderet, ut eloquentium iuris peritissimus Crassus, iuris peritorum eloquentissimus Scauola putaretur: qui quidem cum peracutus esset ad excogitandum, quid in iure, aut in aequo uerum aut esset, aut non esset; tum uerbis erat ad rem cum summa breuitate mirabiliter aptus. quare sit nobis orator in hoc interpretandi explanandiq; & differendi genere mirabilis, sic, ut simile nihil uiderim: in augendo, in ornando, in refellendo magis existimator metuendus, quam admirandus orator. uerum ad Crassum reuertamur.

Tum Brutus, Etsi satis, inquit, mihi uidebar habere cognitum Scauolam ex ijs rebus, quas audiebam saepe ex C. Rutilio, quo utebatur propter familiaritatem Scauolae nostri: tamen ista mihi eius dicendi tanta laus nota non erat: itaque cepi uoluptatem, tam ornatum uirum, tamq; excellens ingenium fuisse in nostra rep. Hic ego, Noli, inquam, Brute existimare his duobus quidquam fuisse in nostra ciuitate praestantius. nam ut paulo ante dixi cōsultorum alterum disertissimum, disertorum alterum consultissimum fuisse: sic in reliquis rebus ita dissimiles erant inter sese, statuere ut tamen non posses, uerius te malle similiore. Crassus erat elegantium parcissimus, Scauola parcorum elegantissimus. Crassus in summa comitate habebat etiam seueritatis satis: Scauolae multa in seueritate non deerat tamen comitas. licet omnia hoc modo. sed uereor, ne

fingi uideantur hæc, ut dicantur à me quodam modo, res se tamen sic habet. cum omnis uirtus sit, ut uestra Brute uetus Academia dixit, mediocritas: uterque horum medium quiddam uolebat sequi: sed ita cadebat, ut alter ex alterius laude partem, uterque autem suam totam haberet. Tum Brutus, Cum ex tua oratione mihi uideor, inquit, bene Crassum, & Scauolam cognouisse: tum de te, & de Ser. Sulpitio cogitans, esse quandam uobis cum illis similitudinem iudico. Quoniam, inquam, istuc modo? Quia mihi & tu uidearis, inquit, tantum iuris ciuiliis scire uoluisse, quantum satis esset oratori; & Seruius eloquentiæ tantum assumpsisse, ut ius ciuile facile possit tueri: ætateq; uestræ, ut illorum, nihil, aut non ferè multum differunt. Et ego, De me, inquam, dicere nihil est necesse: de Seruio autem & tu probe dicis, & ego dicam, quod sentio. Non enim facile quem dixerim plus studij, quam illum, & ad dicendum, & ad omnes bonarum rerum disciplinas adhibuisse. nam & in iisdem exercitationibus ineunte ætate fuimus: & postea Rhodum unà ille etiam profectus est, quo melior esset, & doctior: et inde ut redijt, uideretur mihi in secunda arte primus esse maluisse, quam in prima secundus. atque haud scio, an par principibus esse potuisset: sed fortasse maluit, id, quod est adeptus, longe omnium non eiusdem modo ætatis, sed eorum etiam, qui fuissent, in iure ciuili esse princeps. Hic Brutus, Ain'tu, inquit? etiam ne Q. Scauola Seruium nostrum anteponis? Sic enim, inquã, Brute existimo, iuris ciuiliis magnum usum & apud Scauolam, & apud multos fuisse, artem in hoc uno: quod

B R U T U S .

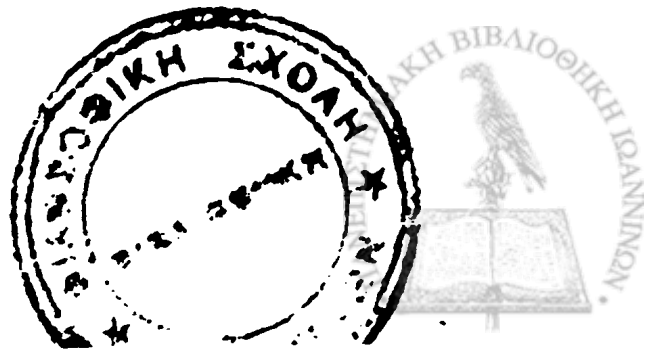
nunquam effecisset ipsius iuris scientia, ^{si non} nisi eam præterea didicisset artem, quæ doceret rem uniuersam tribuere in partes, latentem explicare definiendo, obscuram explanare interpretando, ambiguam primum uidere, deinde distinguere, postremo habere regulam, quæ uera & falsa iudicarentur, & quæ quibus propositis essent, quæq; non essent consequentia. hic enim attulit hanc artem omnium artium maximam quasi lucem ad ea, quæ confuse ab alijs aut respõdebantur, aut agebantur. Dialecticam mihi uideris dicere, inquit.

Recte, inquam, intelligis. sed adiunxit etiam & literarum scientiam, & loquendi elegantiam: quæ ex scriptis eius, quorum similia nulla sunt, facillime perspicitur. cumq; dicendi causa duobus peritissimis operam dedisset, L. Lucilio Balbo, C. Aquilio Gallo: Galli hominis acuti & exercitati promptam in agendo, & in respondendo celeritatem subtilitate diligentiaq; superauit: Balbi docti & eruditi hominis in utraque re consideratam tarditatem uicit, expediendis conficiendisq; rebus. sic & habet, quod uterque eorum habuit: & expleuit, quod utrique defuit. itaque ut Crassus mihi uidetur sapientius fecisse, quam Scæuola: (hic enim causas studiose recipiebat, in quibus à Crasso superabatur: illè se consuli uolebat, ne qua in re inferior esset, quam Scæuola) sic Seruius sapientissime. cum enim duæ ciuiles artes ac forenses plurimum & laudis haberent, & gratiæ: perfecit, ut altera præstaret omnibus; ex altera tantum assumeret, quantum esset & ad tuendum ius ciuile, & ad obtinendam consularem dignitatem satis. Tum Brutus, Ita prorsus, inquit, et antea putabam.

putabam . audiui enim nuper eum studiose, & frequēter Sami , cum ex eo, ius nostrum pontificium qua ex parte cum iure civili coniunctum esset, uellem cognoscere : & nunc meum iudicium multo magis confirmo testimonio & iudicio tuo : simul illud gaudeo, quod et æqualitas uestra, & pares honorum gradus, et artium studiorumq; quasi finitima uicinitas tantum abest ab obtreclatione, & inuidia, quæ solet lacerare plerosque, uti ea non modo non exulcerare uestram gratiam, sed etiam conciliare uideatur . quali enim te erga illū perspicio, tali illum in te uoluntate iudicioq; cognoui . itaque doleo & illius consilio, & tua uoce populum R. carere tandiu . quod cum per se dolendum est, tum multo magis consideranti, ad quos ista non translata sint, sed nescio quo pacto deuenerint . Hic Atticus, Dixeram, inquit, à principio, de rep. ut sileremus : itaq; faciamus : nam si isto modo uolumus singulas res desiderare, non modo quærendi, sed ne lugendi quidem finem reperiemus . Pergamus ergo, inquam, ad reliqua, & institutum ordinem persequamur . Paratus igitur ueniebat Crassus : expectabatur : audiebatur à principio statim, quod erat apud eum semper accuratum : expectatione dignus uidebatur : non multa inflatio corporis, non inclinatio uocis, nulla inambulatio, non crebra suppositio pedis, uehemens & interdum irata & plena iusti doloris oratio ; multæ, & cum grauitate facetiæ ; quodq; difficile est, idem & perornatus, & perbreuis . iam in altercando inuenit parem neminem . uersatus est in omni ferè genere causarum . mature in locum principum oratorum uenit.

D

accusauit C. Carbonem, eloquentissimum hominem, ad modum adolescens : summam ingenij non laudem modo , sed etiam admirationem esi consecutus . defendit postea Liciniam uirginem, cum annos X X V I I . natus esset : in ea ipsa causa fuit eloquentissimus, orationisq; eius scriptas quasdam partes reliquit . uoluit adolescens in colonia Narbonensi causa popularis aliquid attingere , eamq; coloniã, ut fecit, ipse deducere . extat in eam legem senior, ut ita dicam, quàm illa ætas ferebat, oratio . multæ deinde causa, sed ita tacitus Tribunatus, ut, nisi in eo magistratu conuissset apud præconem Granium , idq; nobis narrauisset Lucilius, Tribunal pl. nesciremus fuisse . Ita prorsus, inquit Brutus . sed ne de Scauolæ quidem Tribunatu quidquam audiuisse uideor , & eum collegam Crassi credo fuisse . Omnibus quidem alijs, inquam , in magistratibus, sed Tribunus anno post fuit, eoq; in rostris sedente suasit Seruiliam legem Crassus . nam Censuram sine Scauola gessit . eum enim magistratum nemo unquã Scauolarum petiuit . sed hæc Crassi cum edita oratio est, quam te sæpe legisse certo scio, quatuor & triginta tum habebat annos, totidemq; annis mihi ætate præstabat . ijs enim Consulibus eam legem suasit , quibus nati sumus, cum ipse esset Q . Capione Consule natus, & C. Lælio, triennio ipso minor, quàm Antonius . quod idcirco posui, ut, dicēdi Latine prima maturitas in qua ætate extitisset , posset notari ; & intelligeretur iam ad summum penè esse perductam , ut ed nihil ferme quisquam addere posset , nisi qui à philosophia, à iure civili , ab historia fuisset instructior . Erit , inquit

M. Brutus, aut iam est iste, quem expectas? Nescio, inquam. sed est etiam L. Crassi in Consulatu pro Q. Capione, defensione iuncta, non brevis, ut laudatio, ut oratio autem, brevis, postrema Censoris oratio, qua anno duodequingagesimo usus est. in his omnibus inest quidam sine ullo fuce ueritatis color. quin etiam comprehensio, & ambitus ille uerborum (si sic periodum appellari placet) erat apud illum contrarius, & brevis, & in membra quaedam, quæ κῶλα Græci uocant, dispartiebat orationem lubentius. Hoc loco Brutus, Quandoquidem tu istos oratores, inquit, tantopere laudas, uellem aliquid Antonio præter illud de ratione dicendi sanè exilem libellum, plura Crasso libuisset scribere: cum enim omnibus memoriam suam, etiam disciplinam dicendi nobis reliquissent. nam Scauolæ dicendi elegantiam satis ex istis orationibus, quas reliquit, habemus cognitam. Et ego, Mihi quidem à pueritia quasi magistra fuit, inquam, illa in legem Capionis oratio: in qua & auctoritas ornatur senatus, quo pro ordine illa dicuntur; & inuidia concitatur in iudicum, & in accusatorum factionem, contra quorum potentiam populariter tum dicendum fuit. multa in illa oratione grauius, multa leniter, multa aspere, multa facete dicta sunt: plura etiam dicta, quàm scripta: quod ex quibusdam capitibus expositis, nec explicatis intelligi potest. ipsa illa censoria contra Cn. Domitium collegam non est oratio, sed quasi capita rerum, & orationis commentarium paulo plenius: nulla est enim altercatio clamoribus unquam habita maioribus. & uero fuit in hoc & po-

D ij

pularis dictio excellens . Antonij genus dicendi multo aptius iudicij, quàm concionibus . Hoc loco ipsum Domitium non relinquo . nam etsi non fuit in oratorum numero , tamen pono satis in eo fuisse orationis, atque ingenij , quo & magistratus personam, & consularè dignitatem tueretur . quod idem de C. Celio dixerim, industriam in eo summam fuisse, summasq; uirtutes, eloquentiæ tantum, quod esset in rebus priuatis amicis eius , in rep. ipsius dignitati satis . Eodem tempore M. Herennius in mediocribus oratoribus Latine & diligenter loquentibus numeratus est : qui tamen summa nobilitate hominem, cognatione , sodalitate, collegio, summa etiam eloquentia, L. Philippum in Consulatus petitione superauit . Eodem tempore C. Clodius, etsi propter summam nobilitatem, & singularem potentiam magnus erat , tamen etiam eloquentiæ quandam mediocritatem afferebat. Eiusdem ferè temporis fuit eques Romanus C. Titius : qui meo iudicio eò peruenisse uidetur , quò potuit ferè Latinus orator sine Græcis literis , & sine multo usu peruenire . huius orationes tantum argutiarum, tantum exemplorum, tantum urbanitatis habent , ut penè Attico stylo scriptæ esse uideantur . easdem argutias in tragœdias satis ille quidè acute, sed parum tragice transulit . quem studebat imitari L. Afranius poeta, homo perargutus, in fabulis quidem etiam, ut scitis, disertus . Fuit etiam Q. Rubrius Varro, qui à senatu hostis cum C. Mario iudicatus est, acer & uehemens accusator . In eo genere sanè probabilis, doctus autem Græcis literis, propinquus noster , factus ad dicendum, M. Gratidius, M. Antonij perfa-

miliaris: cuius præfectus cum esset in Cilicia, est interfectus : qui accusauit C. Fimbriam, M. Marij Gratidiani pater . Atque etiam apud socios, & Latinos oratores habiti sunt Q. Veclius Veclianus è Marsis, quem ipse cognouit, prudens uir, & in dicendo breuis: Q. & D. Valerij Sorani, uicini, & familiares mei, non tam in dicendo admirabiles, quam docti & Græcis literis et Latinis : C. Rusticellus Bononiensis, is quidem & exercitatus, & natura uolubilis : omnium autem eloquentissimus extra hanc urbem T. Betutius Barrus Asculanus, cuius sunt aliquot orationes Asculi habitæ, illa Romæ contra Cæpionem, nobilis sanè : cui orationi Cæpionis ore respondit Aelius; qui scriptitauit orationes multas, orator ipse nūquam fuit. Apud maiores autem nostros uideo disertissimum habitum ex Latio L. Papium Fregellanum, Ti. Gracchi P. F. ferè ætate. eius autem oratio est pro Fregellanis colonisq; Latinis habita in senatu . Tum Brutus, Quid tu igitur, inquit, tribuis istis externis quasi oratoribus? Quid censes, inquam, nisi idem, quod urbanis, præter unum, quod non est eorum urbanitate quadam quasi colorata oratio? Et Brutus, Qui est, inquit, iste tandem urbanitatis color? Nescio, inquam : tantum esse quendam scio . Id tu Brute iam intelliges, cum in Galliam ueneris. audies tu quidem etiam uerba quædam non trita Romæ: sed hæc mutari, didisciq; possunt. illud est maius, quod in uocibus nostrorum oratorum recinit quiddam, & resonat urbanius . nec hoc in oratoribus modo apparet, sed etiam in cæteris. ego memini, T. Tincam Placentinum, hominem facerissimum, cum familiari nostro Q. Granio

præcone dicacitate certare . Eon', inquit Brutus , de
 quo multa Lucilius ? Isto ipso : sed Tincam non mi-
 nus multa ridicule dicentem Granius obruebat nescio
 quo sapore uernaculo : ut ego iam non mirer illud
 Theophrasto accidisse, quod dicitur ; cum percontare-
 tur ex anicula quadam, quanti aliquid uenderet ; &
 respondisset illa, atque addidisset, Hospes non pote mi-
 noris ; tulisse eum moleste , se non effugere hospitis spe-
 ciem, cum ætatem ageret Athenis, optimeq; loqueretur.
 omnium, sicut opinor, in nostris est quidam urbanorū,
 sicut ille Atticorum, sonus . sed domum redeamus, id
 est ad nostros reuertamur . Duobus igitur summis Cras-
 so & Antonio L. Philippus proximus accedebat , sed
 longo interuallo tamen proximus . itaque eum, etsi ne-
 mo intercedebat qui se illi anteferreret, neque secundum
 tamen, neque tertium dixerim . nec enim in quadrigis
 eum secundum numerauerim, aut tertium , qui uix è
 carceribus exierit, cum palmam iam primus acceperit:
 nec in oratoribus , qui tantum absit à primo, uix ut in
 eodem curriculo esse uideatur . sed tamen erant ea in
 Philippo, quæ qui sine comparatione illorum spectaret,
 satis magna diceret, summa libertas in oratione, multæ
 facetiæ, satis creber in reperiendis, solutus in explican-
 dis sententijs . erat etiam in primis, ut temporibus illis,
 Græcis doctrinis institutus , in altercando cum aliquo
 aculeo, & maledicto facetus . Horum ætati propè con-
 iunctus L. Gellius , non tam uendibilis orator , quàm
 ut nescires quid ei deesset : nec enim erat indoctus ,
 nec tardus ad excogitandum , nec Romanarum re-
 rum immemor, & uerbis solutus satis, sed in ma-

gnos oratores inciderat eius ætas : multam tamen operam amicis, & utilem præbuit : atque ita diu uixit, ut multarum ætatum oratoribus implicaretur, multum etiam in causis uersaretur . Iisdem ferè temporibus D. Brutus, is, qui Consul cū Mamerco fuit, homo & Græcis doctus literis, & Latinis . Dicebat etiam L. Scipio non imperite . Cneusq; Pompeius Sex. F. aliquem numerum obtinebat . nam Sex. frater eius præstantissimum ingenium contulerat ad summam iuris ciuilibus, et ad perfectam geometriæ, rerum Stoicarum scientiam . Item in iure, & ante hos M. Brutus, & paulo post eū C. Bilienus, homo per se magnus, propè simili ratione summus euaserat : qui Consul factus esset, nisi in Marianos Consulatus, & in eas petitionis angustias incidisset . Cn. autem Octauij eloquentia, quæ fuerat ante Consulatum ignorata, in Consulatu multis concionibus est uehementer probata . Sed ab eis, qui tantum in dicentium numero, non in oratorum fuerunt, iam ad oratores reuertamur . Censeo, inquit Atticus : eloquentes enim uidebare, non sedulos uelle cōquirere . Festiuitate igitur, & facerij, inquam, C. Iulius L. F. & superioribus & equalibus suis omnibus præstitit, oratorq; fuit minime ille quidem uehemens, sed nemo unquam urbanitate, nemo lepore, nemo suauitate cōditior . sunt eius aliquot orationes, ex quibus, sicut ex eiusdem tragædijs, lenitas eius sine neruis perspici potest . Eius æqualis P. Cethegus : cui de rep. satis suppeditabat oratio : totã enim tenebat eam, penitusq; cognorat : itaque in senatu consularium auctoritatem assequebatur, sed in causis publicis nihil, priuatis satis ueterator uide-

batur . Erat in priuatis causis Q. Lucretius Vestillo
 & acutus, & iuris peritus : nam Aphilia aptior con-
 cionibus, quàm iudicijs . prudens etiam T. Annius Ve-
 lina, & in eius generis causis orator sanè tolerabilis.
 In eodem genere causarum multum erat T. Iuuecius,
 nimis ille quidem lentus in dicendo, & penè frigidus,
 sed & callidus, & in capiendo aduersario uersutus, et
 praterea nec indoctus, & magna cum iuris civilis in-
 telligentia . Cuius auditor P. Orbis, meus ferè æqua-
 lis, in dicendo non nimis exercitatus, in iure autem ciui-
 li non inferior, quàm magister fuit. Nam T. Aufidius,
 qui uixit ad summam senectutem, uolebat esse similis
 horum, eratq; & bonus uir, & innocens, sed dicebat
 parum . Nec sanè plus frater eius M. Virgilius, qui
 Tribunus pl. L. Syllæ Imperatori diem dixit . Eius col-
 lega P. Magius in dicendo paulo tamen copiosior . Sed
 omnium oratorum, siue rabularum, qui & planè in-
 docti, aut inurbani, aut rustici etiam fuerunt, quos qui-
 dem ego cognouerim, solutissimum in dicendo, & acu-
 tissimum iudico nostri ordinis Q. Sertorium, equestris
 C. Gorgonium . Fuit etiam facilis, & expeditus ad di-
 cendum, & uitæ splendore multo, & ingenio sanè pro-
 babili T. Iunius L. filius Tribunitius : quo accusante
 P. Sestius Prætor designatus damnatus est ambitus . is
 processisset honoribus longius, nisi semper infirma at-
 que etiam ægra ualerudine fuisset . Atque ego præcla-
 re intelligo, me in eorum commemoratione uersari,
 qui nec habiti sint oratores, neque fuerint, præteririq;
 à me aliquot ex ueteribus commemoratione, aut laude
 dignos : sed hoc quidem ignoratione . quid enim est su-

'perioris ætatis , quod scribi possit de ijs, de quibus nulla
 monumenta loquuntur nec aliorum, nec ipsorum ? de
 ijs autem, quos ipsi uidimus, neminem ferè prætermitti-
 mus eorū, quos aliquando dicentes uidimus . uolo enim
 sciri, in tanta, & tam uetere rep. maximis præmijs elo-
 quentiæ propositis, omnes cupisse dicere , non plurimos
 ausos esse, potuisse paucos . ego tamen ita de unoquo-
 que dicam, ut intelligi possit, quem existimem clamato-
 rem, quem oratorem fuisse. iisdem ferè temporibus, æta-
 te inferiores paulo quàm Iulius, sed æquales propemo-
 dum fuerunt C. Cotta, P. Sulpitius, Q. Varius, Cn.
 Póponius, C. Curio, L. Fusius, M. Drusus, P. Antistius :
 nec ulla ætate uberior oratorum factus fuit. ex his Cot-
 ta & Sulpitius, cum meo iudicio, tum omnium , facile
 primas tulerunt . Hic Atticus, Quo modo istuc dictis, in-
 quit, cum tuo iudicio, tum omnium ? semper nē in ora-
 tore probando aut improbando uulgi iudicium cum in-
 telligentium iudicio congruit: an alij probantur à mul-
 titudine, alij autem ab ijs, qui intelligunt? Recte requi-
 ris, inquam, Attice: sed audies ex me fortasse, quod non
 omnes probent . An tu, inquit, id laboras, si huic modo
 Bruto probaturus es ? Plane, inquam, Attice disputatio-
 nem hanc de oratore probando, aut improbando mul-
 to malim tibi, & Bruto placere : eloquentiam autem
 meam populo probari uelim . etenim necesse est, qui ita
 dicat, ut à multitudine probetur, eundem doctis proba-
 ri . nam quid in dicendo rectum sit, aut prauum , ego
 iudicabo ; si modo is sum , qui id possim, aut sciam iu-
 dicare : qualis uero sit orator, ex eo, quod is dicendo ef-
 ficiet, poterit intelligi . Tria sunt enim, ut quidem ego

sentio, quæ sint efficienda dicendo ; ut doceatur is, apud quem dicitur, ut delectetur, ut moueatur uehementius. quibus uirtutibus oratoris horum quidque efficiatur, aut quibus uitijs orator aut non assequatur hæc, aut etiã in his labatur & cadat, artifex aliquis iudicabit. efficiatur autem ab oratore, nec ne, ut ij, qui audiunt, ita afficiantur, ut orator uelit; uulgi assensu, & populari approbatione iudicari solet. itaque nunquam de bono oratore, aut non bono doctis hominibus cum populo dissensio fuit. an censes, dum illi uiguerunt, quos ante dixi, non eosdem gradus oratorum uulgi iudicio & doctorum fuisse? de populo si quem ita rogauisses, Quis est in hac ciuitate eloquentissimus? in Antonio & Crasso aut dubitaret, aut hunc alius, illum alius diceret. nemo ne Philippum, tam suauem oratorem, tam grauem, tam facetum, his anteferret, quem nosmet ipsi, qui hæc arte aliqua uolumus expendere, proximum illis fuisse diximus? nemo profecto. id enim ipsum est summi oratoris, summum oratorem populo uideri. Quare tibicen Antigenidas dixerit discipulo sanè frigenti ad populū, Mihi cane, & musis: ego huic Bruto dicenti, ut solet, apud multitudinem, Mihi cane, & populo mi Brute, dixerim: ut, qui audient, quid efficiatur, ego, etiã cur id efficiatur, intelligam. Credit ijs, quæ dicuntur, qui audit oratorem; uera putat; assentitur; probat; fidem facit oratio. tu artifex quid quæris amplius? delectatur audiens multitudo, & ducitur oratione, & quasi uoluptate quadam perfunditur. quid habes, quod disputes? gaudet, dolet: ridet, plorat: fauet, odit: cõtemnit, inuidet: ad misericordiã inducitur, ad pudendū, ad pigens=

dum : irascitur, miratur : sperat, timet : hæc perinde accidunt, ut eorū, qui adsunt, mentes uerbis, & sententijs, & actione tractantur . quid est, quod expectetur docti alicuius sententia? quod enim probat multitudo, hoc idem doctis probandum est . denique hoc specimen est popularis iudicij, in quo nunquam fuit populo cum doctis intelligentibusq; dissensio . cum multi essent oratores in uario genere dicendi, quis unquam ex his excellere iudicatus est uulgi iudicio, qui non idem à doctis probaretur? quando autem dubium fuisset apud patres nostros eligendi cui patroni daretur optio, quin aut Antonium optaret, aut Crassum? aderant multi alij: tamen, utrum de his potius, dubitasset aliquis; quin alterum, nemo. quid, adolescentibus nobis, cum esset Cotta & Hortensius, num quis, cui quidem eligendi potestas esset, quenquam his anteponebat? Tum Brutus, Quid tu, inquit, quæris alios? de te ipso non ne quid optaret rei, quid ipse Hortensius iudicaret, uidebamus? qui cum partiretur tecum causas, (sæpe enim interfui) perorandi locum, ubi plurimum pollet oratio, semper tibi relinquebat. Faciebat ille quidem, inquã, & mihi beneuolentia credo ductus tribuebat omnia . sed ego, quæ de me populi sit opinio, nescio : de reliquis hoc affirmo, qui uulgi opinione disertissimi habiti sint, eosdem intelligentiū quoque iudicio fuisse probatissimos . nec enim posset idem Demosthenes dicere, quod dixisse Antimachum Clarium poetam ferunt . qui cum conuocatis auditoribus legeret eis magnū illud, quod nouissis, uolumen suum, & eū legentem omnes præter Platonem reliquissent, Legam, inquit, nihilo minus : Plato

* enim mihi unus instar est omnium . me illum . & re-
 fle: poema enim reconditum paucorum approbatione,
 oratio popularis ad sensum vulgi debet moueri . at si
 eundem hunc Platonem unum auditorem haberet De-
 mosthenes ; cum esset relictus à cæteris, uerbum facere
 non posset . quid tu Brute posses, si te, ut Curionē quō-
 dam, concio reliquisset ? Ego uero, inquit ille , ut me
 tibi indicem , in eis etiam causis, in quibus omnis res no-
 bis cum iudicibus est , non cum populo , tamen , si à
 corona relictus sim , non quear dicere . Ita se , in-
 quam, res habet : ut , si tibiæ inflatæ non referant so-
 num, abijciendas eas sibi tibicen putet : sic oratori po-
 puli aures tanquam tibiæ sunt : eæ si inflatum non re-
 cipiunt, aut si auditor omnino tanquam equus non fa-
 cit, agitandi finis faciendus est . hoc tamen interest ,
 quòd uulgus interdum non probandum oratorem pro-
 bat, sed probat sine comparatione, cum à mediocri, aut
 etiam à malo delectatur : eo est contentus , esse melius
 non sentit : illud quod est, qualecunque est , probat . te-
 net enim aures uel mediocris orator , sit modo aliquid
 in eo : nec res ulla plus apud animos hominum, quàm
 ordo & ornatus orationis ualeat . quare quis ex popu-
 lo, cum Q. Scaeuolam pro M. Coponio dicentem audi-
 ret in ea causa , de qua ante dixi, quidquam politius,
 aut elegantius , aut omnino melius aut expectaret ,
 aut posse fieri putaret ? cum is hoc probare uellet , M.
 Curium , cum ita hæres institutus esset , si pupillus an-
 te mortuus esset , quàm in suam tutelam uenisset, pu-
 pillo non nato heredem esse non posse : quid ille non
 dixit de testamentorum iure , de antiquis formulis ?

quid, quemadmodum scribi oportuisset, si etiam filio nō nato hæres institueretur? quàm captiosum esse populo, quod scriptum esset negligi, & opinione quæri uoluntates; & interpretatione disertorum, scripta simplicium hominum peruertere? quàm ille multa de aucto-ritate patris sui, qui semper ius illud esse defenderat? quàm omnino multa de conseruando iure ciuili? quæ quidem omnia cum perite, & scienter, tum & breuiter, & presse, & satis ornate, & pereleganter diceret; quis esset in populo, qui aut expectaret, aut fieri posse quidquam melius putaret? At uero ut contra Crassus ab adolescente delicato, qui in litore ambu- lans scalnum reperisset, ob eamq; rem adificare na- uem concupiuisset, exorsus est, similiter Scauolam ex uno scalmo captionis Centumuirale iudicium hæredita- tis effecisse: hoc in illo initio consecutus, multis eiusdem generis sententijs delectauit, animosq; omnium, qui aderant, in hilaritatem à seueritate traduxit: quod est unum ex tribus, quæ dixi ab oratore effici debere. deinde hoc uoluisse eum, qui testamentum fecisset, hoc sensisse, quoquo modo filius non esset, qui in suam tutelam ueniret, siue non natus, siue ante mortuus, Curius hæres ut esset: ita scribere plerosque, & id ua- lere, & ualuisse semper. hac & multa eiusmodi di- cens, fidem faciebat: quod est ex tribus oratoris offi- cijs alterum. deinde æquum bonum testamentorū sen- tentias uoluntateisq; tutatus est; quanta esset in uerbis captio, cum in cæteris rebus, tum in testamentis, si negli- gerentur uoluntates; quantam sibi potentiam Scauo- la assumeret, si nemo auderet testamentum facere po-

stea, nisi de illius sententia. Hæc cum grauitè, cum ab exemplis copiose, cum uarie, tum etiam ridicule, & facete explicans, eam admirationem assensionemq; commouit, dixisse ut contra nemo uideretur. hoc erat oratoris officium partitione tertium, genere maximū. hic ille de populo iudex, qui separatim alterum admiratus esset, idem audito altero iudicium suum contemneret: ac uero intelligens, & doctus, audiens scæuolam, sentiret esse quoddam uberius dicendi genus, & ornatius. ab utroque autem causa perorata, si quæreretur uter præstaret orator: nunquam profecto sapiētis iudicium à iudicio uulgi discreparet. qui præstat igitur intelligens imperito: magna re, & difficili: si quidem magnum est scire quibus rebus efficiatur, amittatur ue dicendo illud quidquid est, quod aut effici dicendo oportet, aut amitti non oportet. præstat etiam illo doctus auditor indocto, quod sæpe, cum oratores duo, aut plures populi iudicio probantur, quod dicendi genus optimum sit, intelligit. nam illud, quod populo non probatur, ne intelligenti quidem auditori probari potest. ut enim ex neruorū sono in fidibus, quàm scienter ij pulsati sint, intelligi solet: sic ex animorum motu cernitur, quid tractandis his perficiat orator. itaque intelligens dicendi existimator non assidens, & attente audiens, sed uno affectu, & præteriens de oratore sæpe iudicat. uidet oscitantem iudicem, loquentem cū altero, nonnunquam etiam circumstantem, mittentem ad horas, quæsitorem, ut dimittat, rogantem: intelligit oratorem in ea causa non adesse, qui possit animis iudicem admouere orationem, tãquam fidibus manū.

idem si prateriens aspexerit erectos intuentes iudices, ut aut doceri de re, idq; etiam uultu probare uideantur; aut, ut auem cantu aliquo, sic illos uiderit oratione quasi suspensos teneri; aut, id quod maxime opus est, misericordia, odio, motu animi aliquo perturbatos esse uehementius: ea si prateriens, ut dixi, aspexerit, si nihil audierit, tamen oratorem uersari in illo iudicio, & opus oratorium fieri, aut perfectum iam esse, profecto intelliget. Cum hæc differuissem, uterque assensus est, & ego tanquam de integro ordiens, Quando igitur, inquam, à Cotta et Sulpitio hæc omnis fluxit oratio, cum hos maxime iudicio illorum hominum, & illius ætatis dixissem probatos, reuertar ad eos ipsos: tū reliquos, ut institui, deinceps persequar. Quoniam ergo oratorum bonorum (hos enim quærimus) duo genera sunt, unum attenuate presseq; , alterum sublata ampleq; dicentium: etsi id melius est, quod splendidius & magnificentius, tamen in bonis omnia, quæ summa sunt, iure laudantur. sed cauenda est presso illi oratori inopia & ieiunitas, amplo autem inflatum & corruptum orationis genus. inueniebat igitur acute Cotta, dicebat pure ac solute: & ut ad infirmitatem laterum perscienter contentionem omnem remiserat, sic ad uirium imbecillitatem dicendi accõmodabat genus. nihil erat in eius oratione nisi sincerum, nihil nisi siccum atque sanum: illudq; maximum, quod, cū contentione orationis flectere animos iudicum uix posset, nec omnino eo genere diceret, tractando tamen impellebat ut idem facerent à se cõmoti, quod à Sulpitio concitati. Fuit enim Sulpitius uel maxime omnium, quos

B R U T U S .

quidem ego audiuero, grandis, & ut ita dicam, tragi-
cus orator . uox cum magna, tum suauis et splendida:
gestus, & motus corporis ita uenustus, ut tamen ad fo-
rum, non ad scenam institutus uideretur . incitata &
uolubilis, nec ea redundans tamen, nec circumfluens
oratio . Crassum hic uolebat imitari, Cotta malebat
Antonium : sed ab hoc uis aberat Antonij, Crassi ab
illo lepos . O' magnam, inquit, artem, Brutus : si qui-
dem istis, cum summi essent oratores, duæ res maximæ
altera alteri defuit . Atque in his oratoribus illud
animaduertendum est, posse esse summos, qui inter se
sint dissimiles . nihil enim tam dissimile, quàm Cotta
Sulpitio ; & uterque æqualibus suis plurimū præstitit.
quare hoc doctoris intelligentis est, uidere quò ferat na-
tura sua quenque ; & ea duce utentem sic instituere,
ut Isocratem in acerrimo ingenio Theopompi, & lenis-
simo Ephori dixisse traditum est, alteri se calcaria adhi-
bere, alteri frænos . Sulpitiij orationes quæ feruntur,
eas post mortem eius scripsisse P. Canutius putatur
æqualis meus, homo extra nostrum ordinem meo iudi-
cio disertissimus . ipsius Sulpitiij nulla oratio est : sæ-
peq; ex eo audiui, cum se scribere neque cõsuesse, neque
posse diceret . Cottæ pro se lege Varia quæ inscribitur,
eam L. Aelius scripsit Cottæ rogatu . fuit is omnino uir
egregius, et eques Romanus cū primis honestus ; idemq;
eruditissimus & Græcis literis, & Latinis, antiquita-
tisq; nostræ et in inuentis rebus, et in aëlis, scriptorumq;
ueterum literate peritus . quam scientiam Varro no-
ster acceptam ab illo, auctamq; per sese uir ingenio
præstans, omniq; doctrina, pluribus & illustrioris
bus

bus literis explicauit . sed idem Aelius Stoicus esse uoluit, orator autem nec studuit unquam, nec fuit : scribebat tamen orationes, quas alij dicerent, ut Q. Metello F. ut Q. Cæpioni , ut Q. Pompeio Rufo : quam is etiam ipse scripsit eas , quibus pro se est usus , sed non sine Aelio . his enim scriptis etiam ipse interfui, cum essem apud Aelium adolescens, eumq; audire per studiose solerem . Cottam autem miror, summum ipsum oratorem , minimeq; ineptum , Aelianas leues oratiunculas uoluisse existimari suas. His duobus eiusdem ætatis annumerabatur nemo tertius: sed mihi placebat Pomponius maxime, uel dicam minime displicebat . locus erat omnino in maximis causis præter eos , de quibus supra dixi , nemini : propterea quod Antonius, qui maxime expetebatur, facilis in causis recipiens erat, fastidiosior Crassus, sed tamen recipiebat : horum qui neutrum habebat, confugiebat ad Philippum ferè, aut ad Cæsarem : Cotta & Sulpitius expetebantur . ita ab ijs sex patronis causæ illustres agebantur : neque tam multa, quam nostra ætate, iudicia fiebant: neque hoc, quod nunc fit, ut causæ singulæ defenderentur à pluribus : quo nihil est uitiosius . respondemus ijs, quos non audiimus . in quo primum saepe aliter est dictum, aliter ad nos relatum : deinde magni interest coràm uidere me, quemadmodum aduersarius de quaque re asseueret ; maxime autem, quemadmodum quaque res audiatur . sed nihil uitiosius, quam, cum unum corpus debeat esse defensionis, nasci de integro causam, cum sit ab altero perorata . omnium enim causarum unum est naturale principium, una peroratio: reliquæ

E

partes, quasi membra suo quæque loco locata, suam eum, & dignitatem tenent . Cum autem difficile sit in longa oratione non aliquando aliquid ita dicere, ut sibi ipse non conueniat : quanto difficilius cauere , ne quid dicas, quod non conueniat eius orationi, qui ante dixerit ? sed quia & labor multo maior est totam causam, quàm partem dicere ; & quia plures inueniuntur gratiæ , si uno tempore dicas pro pluribus : idcirco hanc consuetudinem lubenter asciimus. erant tamen, quibus uideretur illius ætatis tertius Curio, quia splendidiore uerbis utebatur, & quia Latine non pessime loquebatur, usu credo aliquo domestico, nam litterarum admodum nihil sciebat . sed magni interest, quos quisque audiat quotidie domi, quibuscum loquatur à puero, quemadmodum patres, pedagogi, matres etiam loquantur . legimus epistolas Corneliæ matris Gracchorum : apparet filios non tam in gremio educatos, quàm in sermone matris . auditus est nobis Lælia Caij filiæ sæpe sermo : ergo illam patris elegantiâ etiam uidimus, & filias eius Mutias ambas, quarum sermo mihi fuit notus ; & neptes Licinias, quas nos quidem ambas , hanc uero Scipionis etiam tu Brute credo aliquando audisti loquentem . Ego uero , ac lubenter quidem, inquit Brutus ; & eo lubentius, quod L. Crassi erat filia . Quid Crassum, inquã, illum censes istius Liciniæ filium, Crassi testamento qui fuit adoptatus ? Summo iste quidem dicitur ingenio fuisse, inquit . & uero hic Scipio collega meus mihi sanè bene & loqui uidetur, & dicere . Recte, inquã, iudicas Brute . etenim istius genus est ex ipsius sapientiæ stirpe generatum .

nam & de duobus auis iam diximus, Scipione, & Crasso; & de tribus proavis; Q. Metello, cuius quatuor filij; P. Scipione, qui ex dominatu Ti. Gracchi priuatus in libertatem remp. uindicauit; Q. Scauola Augure, qui peritissimus iuris, idemq; patronus est habitus. iam duorum abauorum quam est illustre nomen, P. Scipionis, qui bis Consul fuit, qui est Corculum dictus, alterius omnium sapientissimi C. Lelij? O' generosam, inquit, stirpem, et, tanquam in unã arborem plura genera, sic in istam domum multorum insitam atque illuminatam sapientiam. Similiter igitur suspicor (ut conferamus parua magnis) Curionis, etsi pupillus relictus est, patrio fuisse instituto puro sermone assuefactam domum: & eo magis hoc iudico, quod neminem ex ijs quidem, qui aliquo in numero fuerunt, cognoui in omni genere honestarum artium tam indoctum, tam rudem. nullum ille poetam nouerat, nullum legerat oratorem, nullam memoriam antiquitatis collegerat: non publicum ius, non priuatum, & ciuile cognouerat: quanquam id quidem fuit etiã in alijs, et magnis quidem oratoribus, quos parum his instructos artibus uidimus, ut Sulpitium, ut Antonium. sed ij tamen unum illud habebant, dicendi opus elaboratum: idq; cū cōstaret ex quinque notissimis partibus, nemo in aliqua parte earum omnino nihil poterat: in quacūque enim una plane claudicaret, orator esse nō posset. sed tamen alius in alia excellebat magis. reperiēbat, quid dici opus esset, et quo modo preparare, et quo loco locari, memoriaq; ea cōprehēdebat Antonius: excellebat autē aēliōne: erātq; ei quaedā ex his paria cū Crasso, quaedā etiã

superiora . at Crassi magis enitebat oratio . nec uero Sulpitio, neque Cotta dicere possumus, neque cuiquam bono oratori rem ullam ex illis quinque partibus plane atque omnino defuisse . itaque in Curione hoc uerissime iudicari potest , nulla re una magis oratorem commendari, quam uerborum splendore & copia . nã cum tardus in cogitando, tum in instruendo dissipatus fuit . reliqua duo sunt, agere, & meminisse . in utroque cachinnos irridentium commouebat . motus erat is, quem & C. Iulius in perpetuum notauit, cum ex eo in utranque partem toto corpore uacillante quaesuit , quis loqueretur è lintre . & Cn. Sicinius, homo impurus, sed admodum ridiculus, neque aliud in eo oratoris simile quidquam ; is cum Tribunus pl. Curionem & Octauium Coss. produxisset ; Curioq; multa dixisset sedente Cn. Octauio collega, qui deuinctus erat fascijs, & multis medicamentis propter dolorem artuum delibutus : nunquam, inquit, Octauii collegæ tuo gratiam referes ; qui nisi se suo more iactauisset , hodie te istic muscæ comedissent . Memoria autem ita fuit nulla, ut aliquoties, tria cum proposuisset, aut quartum adderet, aut tertium quaereret . qui in iudicio priuato uel maximo ; cum ego pro Titinia Cotta perorauissem, ille contra me pro Ser. Næuio diceret , subito totam causam oblitus est, idq; ueneficijs & cantionibus Titiniæ factũ esse dicebat . magna hæc immemoris ingenij signa : sed nihil turpius, quam quòd etiam in scriptis obliuisceretur quid paulo ante posuisset, ut in eo libro, ubi se exeuntem è senatu, & cum Pansa nostro, & cum Curione filio colloquentem facit, cum senatum Cæsar Consul habuis-

set, omnisq; ille sermo ductus è percunctatione filij, quid in senatu esset actum. in quo multis uerbis cum inueheretur in Cæsarem Curio ; disputatioq; esset inter eos, ut est consuetudo dialogorum : cum sermo esset institutus senatu misso, quem senatum Cæsar Consul habuisset, reprehendit eas res, quas idem Cæsar anno post, & deinceps reliquis annis administrauisset in Gallia. Tum Brutus admirans, Tantam ne fuisse obliuionem, inquit, in scripto præsertim, ut ne legens quidem unquã senserit quantum flagitij commisisset? Quid autem, inquam, Brute stultius, quàm, si ea uituperare uolebat, quæ uituperauit, non eo tempore instituere sermonem, cum illarum rerum iam tempora præterissent? sed ita totus errat, ut in eodem sermone dicat in senatũ se Cæsare Consule non accedere, sed id dicat ipso Consule exiens è senatu. iam qui hac parte animi, quæ custos est cæterarum ingenij partium, tam debilis esset, ut ne in scripto quidem meminisset quid paulo ante posuisset, huic minime mirum est ex tempore dicenti solitam effluere mentem. itaque cum ei nec officium deesset, & flagraret studio dicendi, per pauca ad eum causæ deferebantur: orator autem uinis eius æqualibus proximus optimis numerabatur propter uerborũ bonitatem, ut ante dixi, & expeditam, ac profluentem quodam modo celeritatem. itaque eius orationes aspiciendas tamen censeo. sunt illæ quidem languidiores, ueruntamen possunt augere & quasi alere id bonum, quod in illo mediocriter fuisse concedimus: quod habet tantam uim, ut solum sine alijs in Curione speciem oratoris alicuius effecerit. sed ad instituta redeamus.

In eodem igitur numero eiusdem ætatis C. Carbo fuit, illius eloquentissimi uiri filius, non satis acutus orator, sed tamen orator numeratus est. erat in uerbis grauitas, & facile dicebat, & auctoritatem naturalem quandam habebat oratio. Acutior Q. Varius rebus inueniendis, nec minus uerbis expeditus, fortis uero auctor & uehemens, & uerbis nec inops nec abiectus, & quem planè oratorem dicere auderes. Cn. Pomponius lateribus pugnant, incitans animos, acer, acerbus, criminofus. Multum ab ijs aberat L. Fufius, tamen ex accusatione M. Aquilij diligentia fructum ceperat. Nā M. Drusum, tuum magnum auunculum, grauem oratorem, ita duntaxat cum de rep. diceret; L. autem Lucullum etiam acutum; patremq; tuum Brute; iuris quoque & publici & privati sanè peritum M. Lucullum; M. Octauium Cn. filium; qui tantum auctoritate dicendoq; ualuit, ut legem Semproniam frumentariam populi frequentis suffragijs abrogauerit; M. Octauium M. filium; M. Catonem patrem, Q. etiam Catulum filium abducamus ex acie, id est à iudicijs, & in præsijs reip. cui facile satisfacere possint, collocemus. Eodem Q. Capionem referrem, nisi nimis equestri ordini deditus, à senatu discedisset. Cn. Carbonem, M. Marium, & ex eodem genere complures minime dignos elegantis conuentus auribus, apertissimos cognoui turbulentis concionibus. quo in genere (ut in his perturbem ætatum ordinem) nuper L. Quintius fuit, aptior etiam Palicanus auribus imperitorum. Et quoniam huius generis facta mentio est, seditiosorum omnium post Gracchos L. Apuleius Sa

urninus eloquentissimus uisus est: magis specie tamen,
 & motu, atque ipso amictu capiebat homines, quàm
 aut dicendi copia, aut mediocritate prudentiæ. Longe
 autem post natos homines improbissimus C. Seruilius
 Glaucia, sed peracutus, & callidus, cum primisq; ridi-
 culus. is ex summis & fortunæ & uitæ sordibus in
 * Prætura Consul factus esset, si rationem eius haberi li-
 cere iudicatum esset. nam & plebem tenebat, & eque-
 strem ordinem beneficio legis deuinxerat. is Prætor
 eodem die, quo Saturninus Tribunus pl. Mario et Flac-
 co Coss. publice est interfectus, homo simillimus Athe-
 nienfis Hyperboli, cuius improbitatem ueteres Asticorū
 comædiæ notauerunt. Quos Sex. Titius consecutus,
 homo loquax sanè, & satis acutus, sed tam solutus &
 mollis in gestu, ut saltatio quædam nasceretur, cui sal-
 tationi Titius nomen esset. ita cauendum est, ne quid
 in agendo dicendo'ue facias, cuius imitatio rideatur.
 Sed ad paulo superiorem ætatem reuecti sumus: nunc
 ad eam, de qua aliquantum locuti sumus, reuertamur.
 Coniunctus igitur Sulpitiæ ætati P. Antistius fuit; rã-
 bula sanè probabilis: qui multos cum tacuisset annos,
 neque contemni solum, sed irrideri etiam solitus es-
 set, in Tribunatu primum contra C. Iulij illam
 Consulatus petitionem extraordinariam, ueram cau-
 sam agens est probatus, & eo magis, quòd ean-
 dem causam cum ageret eius collega ille ipse Sul-
 pitius, hic plura & acutiora dicebat. itaque post
 Tribunatum primo multæ ad eum causa, deinde
 omnes, maximæ quæcunque erant, deferebantur.
 rem uidebat acute, componebat diligenter; me-

moria ualebat : uerbis non ille quidem ornatis uteba-
 tur, sed tamen non abiectis . expedita autem erat, &
 perfacile currens oratio . & erat eius quidam tanquã
 habitus non inurbanus : aetio paulum cum uicio uo-
 cis, tum etiam ineptijs claudicabat . hic temporibus flo-
 ruit ijs , quibus inter profectiorem reditumq; L. Syllæ
 sine iure fuit , & sine ulla dignitate resp. hoc autem
 magis probabatur, quod erat ab oratoribus quaedam in
 foro solitudo . Sulpitius occiderat : Cotta aberat &
 Curio : uiuebat è reliquis patronis eius aetatis nemo
 præter Carbonem & Pomponium, quorum utrunque
 facile superabat . Inferioris autem aetatis erat proxi-
 mus L. Sisenna, doctus uir, & studijs optimis deditus,
 bene Latine loquens, gnarus reip. non sine facetijs sed
 neque laboris multi, nec satis uersatus in causis ; inter-
 iectusq; inter duas aetates, Hortensij et Sulpitij, nec ma-
 iorem consequi poterat, & minori necesse erat cedere.
 huius omnis facultas ex historia ipsius perspici potest :
 quæ cum facile omnes uincat superiores , tum indicat
 tamen quãtum absit à summo, quamq; genus hoc scri-
 ptionis nondum sit satis Latinis literis illustratum . Nã
 Q. Hortensij admodum adolescentis ingenium, ut Phi-
 dia signum , simul aspectum & probatum est . is L.
 Crasso, Q. Scauola Coss. primum in foro dixit ; &
 apud hos ipsos quidem Cōsules, & cum eorum, qui af-
 fuerunt, tum ipsorum Consulū, qui omnes intelligen-
 tia anteibant , iudicio discessit probatus . unde uiginti
 annos natus erat eo tempore . est autem L. Paulo, C.
 Marcello Coss. mortuus : ex quo uidemus eum in pa-
 tronorum numero annos quatuor & XL fuisse .

hoc de oratore paulo post plura dicemus . hoc autem loco uoluimus aetatem eius in disparem oratorum aetatem includere . quanquam id quidem omnibus usu uenire necesse fuit, quibus paulo longior uita contigit, ut & cum multo maioribus natu, quam essent ipsi, & cū aliquanto minoribus compararentur . ut Accius iisdem Aedilibus ait se & Pacuuium docuisse fabulam, cum ille octoginta, ipse triginta annos natus esset . sic Hortensius non cum suis aequalibus solum, sed & mea cum aetate, & cum tua Brute, & cum aliquanto superiore coniungitur . siquidem & Crasso uiuo dicere solebat: & magis iam etiam uigebat Antonio: & cum Philippo iam sene pro Cn. Pompeij bonis dicente, in illa causa, adolescens cum esset, princeps fuit: & in eorum, quos in Sulpitij aetate posui, numerum facile peruenerat: & suos inter aequales M. Pisonem, M. Crassum, Cn. Lentulum, P. Lentulum Suram longe praestitit: & me adolescentem nactus octo annis minorem, quam erat ipse, multos annos in studio eiusdem laudis exercuit: & tecum simul, sicut ego pro multis, sic ille pro Appio Claudio dixit, paulo ante mortem . uides igitur ut ad te oratorem Brute peruenerimus, tam multis inter nostrum tuumq; initium dicendi interpositis oratoribus? ex quibus, quoniam in hoc sermone nostro statui neminem eorum, qui uiuerent, nominare, ne uos curiosius eliceretis ex me quid de quoque iudicarem, eos, qui iam sunt mortui, nominabo . Tum Brutus, Non est, inquit, ista causa, quam dicis, quam obrem de iis, qui uiuunt, nihil uelis dicere . Quenam igitur, inquam, est? Vereri te inquit, arbitror, ne per nos hic

sermo tuus emanet, & ij tibi succenseant, quos præterieris. Quid uos, inquam, tacere non poteritis? Nos quidem, inquit, facillime: sed tamen te arbitror male id ipsum tacere, quàm taciturnitatem nostram experiri. Tum ego, Vere, inquam, tibi Brute dicam: non me existimaui in hoc sermone usque ad hanc ætatem esse uenturum: sed ita traxit ordo ætatum orationem, ut iam ad minores etiam peruenerim. Interpone igitur, inquit, si quos uidetur: deinde redeamus ad te, & ad Hortensium. Imo uero, inquam, ad Hortensium: de me alij dicent, si qui uolent. Minime uero, inquit. nam etsi me facile omni tuo sermone tenuisti: tamen is mihi longior uidetur, quòd propero audire de te: nec uero tam de uirtutibus dicendi tuis, quæ cum omnibus, tū certe mihi notissimæ sunt, quàm quòd gradus tuos; & quasi processus dicendi studeo cognoscere. Gereatur, inquam, tibi mos: quoniam me non ingenij prædicatorem esse uis, sed laboris mei. uerum interponam, ut placet, alios, & à M. Crasso, qui fuit æqualis Hortensij, exordiar. is igitur mediocriter à doctrina instructus, angustius etiam à natura, labore, & industria, et quòd adhibebat ad obtinendas causas curam etiam & gratiam, in principibus patronis aliquot annos fuit. in huius oratione sermo Latinus erat, uerba non abiecta, res compositæ diligenter; nullus flos tamen, neque lumen ullum; animi magna, uocis parua contentio, omnia ferè ut similiter atque uno modo dicerentur. Nam huius æqualis & inimicus C. Fimbria non ita diu iactare se potuit: qui omnia magna uoce dicens, uerborum sanè bonorum cursu quodam incitato, ita

furebat tamen, ut mirarer tam alias res agere populum, ut esset insano inter disertos locus. Cn. autem Lentulus multo maiorem opinionem dicendi actione faciebat, quam quanta in eo facultas erat: qui cum esset nec peracutus, (quanquam & ex facie, & ex uultu uidebatur) nec abundans uerbis, (etsi fallebat in eo ipso) sic interuallis, exclamationibus, uoce suauiter & canora, admirando irridebat, calebat in agendo, ut ea, quæ deerant, non desiderarentur. ita tanquam Curio copia non nulla uerborum, nullo alio bono, tenuit oratorum locum: sic Lentulus cæterarum uirtutum dicendi mediocritatem actione occultauit, in qua excelsus fuit. Neque multo secus P. Lentulus: cuius & excogitandi, & loquendi tarditatem tegebat formæ dignitas, corporis motus plenus & artis, & uenustatis, uocis & suauitas & magnitudo. sic in hoc nihil præter actionem fuit, cætera etiam minora quam in superiore. M. Piso quidquid habuit, habuit ex disciplina; maximeq; ex omnibus, qui ante fuerunt, Græcis doctrinis eruditus fuit. habuit à natura genus quoddam acuminis, quod etiam arte limauerat, quod erat in reprehendendis uerbis uersutum et solers, sed sæpe stomachosum, nonnunquam frigidum, interdum etiam facetum. is laborem quasi cursum forenses diutius non tulit, quod & corpore erat infirmo, & hominum ineptias ac stultitias, quæ deuorandæ nobis sunt, non ferebat, iracundiusq; respuebat, siue morose, ut putabatur, siue ingenuo liberoq; fastidio. is cū satis floruisset adolescens, min. r. haberi est cœptus postea. deinde ex Virginiū iudicio magnā laudem est adeptus: & ex eo semper

B R V T V S.

pore quasi reuocatus in cursum, tenuit locum tandiu, quam ferre potuit laborem: postea, quantum detraxit ex studio, tantum amisit ex gloria. P. Muræna medio cri ingenio, sed magno studio rerum ueterum, literarū & studiosus, & non imperitus, multæ industriæ, & magni laboris fuit. C. Censorinus Græcis literis satis doctus, quod proposuerat explicans expedite, non inuenustus aëtor, sed iners & inimicus fori. L. Turius paruo ingenio, sed multo labore, quoquo modo poterat, sæpe dicebat. itaque ei pauca centuriæ ad Consulatum defuerunt. C. Macer auctoritate semper eguit, sed fuit patronus propemodum diligentissimus. huius si uita, si mores, si uultus denique non omnem commendationem ingenij euerteret, maius nomē in patronis fuisset. non erat abundans, non inops tamen: non ualde nitens, non plane horrida oratio: uox, gestus, & omnis aëtio sine lepore, at in inueniendis componendisq; rebus mira accuratio; ut non facile in ullo diligentiore maioremq; cognouerim, sed eā ut citius ueteratoriam, quam oratoriam diceres. hic etsi etiam in publicis causis probabatur, tamen in priuatis illustriorem obtinebat locum. C. deinde Piso, statarius, & sermonis plenus orator, minime ille quidem tardus in excogitādo, uerū tamen uultu & simulatione multo etiā acutior, quam erat, uidebatur. Nā eius æqualem M. Glabrimonem, bene institutū aui Scauolæ diligentia, socors ipsius natura, negligensq; tardauerat. Etiā L. Torquatus elegās in dicendo, in existimando admodum prudens, toto genere perurbanus. Meus autem æqualis Cn. Pompeius, uir ad omnia summa natus, maiorem dicendi gloriam habuiss

set, nisi eum maioris gloriae cupiditas ad bellicas laudes abstraxisset. erat oratione satis amplus: rem prudenter uidebat: actio uero eius habebat & in uoce magnum splendorem, & in motu summam dignitatem. Noster item aequalis D. Silanus, uiricus tuus, studij ille quidem habuit non multum, sed acuminis & orationis satis. Q. Pompeius A. F. qui Bithynicus dictus est, biennio quam nos fortasse maior, summo studio dicendi, multaque doctrina, incredibili labore, atque industria: quod scire possum: fuit enim mecum, & cum M. Pisone cum amicitia, tum studijs exercitationibusque coniunctus. huius actio non satis commendabat orationem: in hac enim satis erat copia, in illa autem leporis parum. Erat eius aequalis P. Antronius, uoce peracuta atque magna, nec alia re ulla probabilis. Et L. Octavius Reatinus: qui cum multas iam causas diceret, adolescens est mortuus: is tamen ad dicendum ueniebat magis audacter, quam parate. Et C. Stalenus: qui se ipse adoptauerat, & de Staleno Aelium fecerat: feruido quodam, & petulanti, & furioso genere dicendi: quod quia multis gratum erat, & probabatur, ascendisset ad honores, nisi in facinore manifesto deprehensus, poenas legibus & iudicio dedisset. Eodem tempore C. & L. Capasij fratres fuerunt; qui multa opera, ignoti homines & repentini, Quæstores celeriter facti sunt, oppidano quodam, & incondito genere dicendi. Addamus huc etiam, ne quem uocalem præterisse uideamur, C. Cosconium Calidianum; qui nullo acumine, eam tamen uerborum copiam, si quam habebat, præbebat populo cum mul-

ea concursatione , magnoq; clamore . Quod idem fa-
 ciebat Q. Arrius ; qui fuit M. Crassi quasi secunda-
 rum . is omnibus exemplo debet esse , quantum in hac
 urbe polleat multorum obedire tempori , multorumq;
 uel honori , uel periculo seruire . his enim rebus , infimo
 loco natus , & honores , & pecuniam , & gratiam con-
 secutus , etiam in patronorum , sine doctrina , sine inge-
 nio , aliquem numerum peruenerat . sed ut pugiles in-
 exercitati , etiam si pugnos & plagas Olympiorum cu-
 pidi ferre possunt , solem tamen sepe ferre nō possunt :
 sic ille , cum , omni iam fortuna prospere functus , labores
 etiam magnos excepisset , illius iudicialis anni seuerita-
 tem , quasi solem , non tulit . Tum Atticus , Tu qui-
 dem de fece , inquit , hauris , idq; iandudum , sed tacebā :
 hoc uero non putabam , te usque ad Stalenos & An-
 tronios esse uenturum . Non puto , inquam , existimare
 te ambitione me labi , quippe de mortuis : sed ordinem
 sequens , in memoriam notam & equalem necessario
 incurro . uolo autem hoc perspicere ; omnibus conquisi-
 tis , qui in multitudine dicere ausi sint , memoria qui-
 dem dignos perpaucos , uerum , qui omnino nomen ha-
 buerint , non ita multos fuisse . sed ad sermonem insti-
 tutum reuertamur . T. Torquatus T. filius , & do-
 ctus uir ex Rhodia disciplina Molonis , & à natura
 ad dicendum satis solutus atque expeditus , cui si uita
 suppeditauisset , sublato ambitu Consul factus esset ;
 plus facultatis habuit ad dicendum , quàm uoluntatis :
 itaque studio huic non satisfacit : officio uero nec in
 suorum necessariorum causis , nec in sententia Senato-
 ria defuit . Etiam M. Pontidius municeps noster multas

privatas causas acētitavit, celeriter sanè uerba uoluens, nec hebes in causis, uel dicam plus etiam quàm non hebes, sed efferuescens in dicendo stomacho sæpe, iracundiãq; uehementius; ut non cum aduersario solum, sed etiam, quod mirabile esset, cum iudice ipso, cuius delinctor esse debet orator, iurgio sæpe contenderet. M. Messalla minor natu, quàm nos, nullo modo inops, sed non nimis ornatus genere uerborum, prudens, acutus, minime incautus, patronus in causis cognoscendis, componendisq; diligens, magni laboris, multæ operæ, multarumq; causarum. Duo etiam Metelli, Celer & Nepos, nihil in causis uersati, nec sine ingenio, nec indocti, hoc erant populare dicendi genus affecuti. Cn. autem Lentulus Marcellinus, nec unquam indisertus, & in Consulatu pereloquens uisus est, non tardus sententijs, non inops uerbis, uoce canora, facetus satis. C. Memmius L. filius, perfectus literis, sed Grecis, fastidiosus sanè literarum, argutus orator, uerbisq; dulcis, sed fugiens non modo dicendi, uerum etiam cogitandi laborem, tantum sibi de facultate detraxit, quantum imminuit industriæ. Hoc loco Brutus, Quàm uellem, inquit, de his etiam oratoribus, qui hodie sunt, tibi dicere luberet; & si de alijs minus, de duobus tamen, quos à te scio laudari solere, Cæsare, & Marcello: audirem non minus lubenter, quàm audiui de ijs, qui fuerunt. Cur tandem, inquam? an expectas quid ego iudicem de istis, qui tibi sunt æque noti ac mihi? Mihi mehercule, inquit, Marcellus satis est notus, Cæsar autem parum. illum enim sæpe audiui: hic, cū ego iudicare iam aliquid possem, abfuit. Quid igitur de illo

iudicas, quem saepe audisti? Quid censes, inquit, nisi id, quod habiturus es similem tui? Næ ego, inquam, si ita est, uelim tibi eum placere quammaxime. Atqui & ita est, inquit, & uehementer placet: nec uero sine causa: nam & didicit, & omissis cæteris studijs id egit unum, seseq; quotidianis commentationibus acerrime exercuit. itaque & lectis utitur uerbis, & frequentibus: & splendore uocis, dignitate motus fit speciosum, & illustre, quod dicitur: omniaq; sic suppetunt, ut ei nullam deesse uirtutem oratoris putem: maximeq; laudandus est, qui hoc tempore ipso, cum liceat, in hoc cõmuni nostro, & quasi fatali malo consoletur se cū conscientia optimæ mentis, tum etiam usurpatione & renouatione doctrinæ. uidi enim Mirylenis nuper uirū, atque, ut dixi, uidi planè uirum. itaque cum eum antea tui similem in dicendo uiderim: tum uero nunc à doctissimo uiro, tibiq;, ut intellexi, amicissimo Cratippo instructum omni copia, multo uidebā similiorem.

Hic ego, Etsi, inquam, de optimi uiri, nobisq; amicissimi laudibus lubenter audio: tamen incurro in memoriam communium miseriarum, quarum obliuionem quærens hunc ipsum sermonem produxi longius. sed de Cæsare cupio audire, quid tandem Atticus iudicet. Et ille, Praclare, inquit, tibi constas, ut de ijs, qui nunc sint, nihil uelis ipse dicere. & hercle si sic ageres, ut de ijs egisti, qui iam mortui sunt, neminem ut prætermitteres: næ tu in multos Antronios, & Stalenos incurres. quare siue hanc turbam effugere uoluisti; siue ueritus, ne quis se aut præteritum, aut non satis laudatum queri possit: de Cæsare tamen potuisti dicere,

dicere, præsertim cum & tuum de illius ingenio notissimum iudicium esset, nec illius de tuo obscurum. Sed tamen Brute, inquit Atticus, de Cæsare & ipse ita iudico, & de hoc huius generis acerrimo aestimatore sæpissime audio, illum omnium ferè oratorum Latine loqui elegantissime, nec id solum domestica consuetudine, ut dudum de Læliorum & Mutiorum familijs audiebamus, sed, quanquam id quoque credo fuisse, tamen ut esset perfecta illa bene loquendi laus, multis literis, & ijs quidem reconditis & exquisitis, summoq; studio & diligentia est consecutus. quin etiam in maximis occupationibus cum ad te ipsum (inquit, in me intuens) de ratione Latine loquendi accuratissime scripserit; primoq; in libro dixerit, uerborum delectum originem esse eloquentiæ; tribueritq; mi Brute huic nostro, qui me de illo maluit quàm se dicere, laudem singularem: (nam scripsit hjs uerbis, cum hunc nomine esset affatus: Ac si cogitata præclare eloqui possent, non nulli studio & usu elaborauerunt: cuius te penè principem copiæ, atque inuentorem, bene de nomine, ac dignitate populi R. meritum esse existimare debemus) hunc facilem et quotidianum nouisse sermonem, nunc pro relicto est habendum. Tum Brutus, Amice hercule, inquit, & magnifice te laudatum puto, quem non solum principem atque inuentorem copiæ dixerit, quæ erat magna laus, sed etiam bene meritum de populi R. nomine & dignitate: quo enim uno uincebamus à uicta Græcia, id aut ereptum illis est, aut certe nobis cum illis communicatū. hanc autem, inquit, gloriam, testimoniumq; Cæsaris, tuæ quidem supplicationi non,

sed triumphis multorum antepono . Et recte quidē,
 inquam, Brute, modo sit hoc Cæsaris iudiciū, non bene-
 uolentiæ testimonium : plus enim certe attulit huic po-
 pulo dignitatis, quisquis est ille, si modo est aliquis, qui
 non illustrauit modo, sed etiam genuit in hac urbe di-
 cendi copiam, quàm illi, qui Ligurum castella expugna-
 uerunt, ex quibus multi sunt, ut scitis, triumphī . uerum
 quidem si audire uolumus, omissis illis diuinis consilijs,
 quibus saepe constituta est Imperatorum sapientia, salus
 ciuitatis aut belli, aut domi ; multo magnus orator præ-
 stat minutis Imperatoribus . At prodest plus Imperator .
 Quis negat ? sed tamen nō metuo, ne mihi acclametis :
 (est autem, quod sentias, dicendi liber locus) Malim
 mihi L. Crassi unam pro M. Curio dictionem, quàm ca-
 stellanos triumphos duos . At plus interfuit reip. castel-
 lum capi Ligurum, quàm bene defendi causam M. Cu-
 rii . Credo . sed Atheniensium quoque plus interfuit
 firma tecta in domicilijs habere, quàm Mineruæ signū
 ex ebore pulcherrimum : tamen ego me Phidiam esse
 malle, quàm uel optimū fabrum tignarium . quare,
 non quantum quisque profit, sed quanti quisque sit,
 ponderandum est : præsertim cum pauci pingere egre-
 gie possint, aut fingere ; operarij autem, aut baiuli de-
 esse non possint . Sed perge Pomponi de Casare, & red-
 de quæ restant . Solum quidem, inquit ille, & quasi
 fundamentum oratoris uides locutionem emendatam,
 & Latinam : cuius penes quos laus adhuc fuit, non
 fuit rationis, aut scientia, sed quasi bonæ cōsuetudinis .
 mitto C. Lælium, P. Scipionem : ætatis illius ista fuit
 laus, tanquam innocentia, sic Latine loquendi, nec o-

mnum tamen: nam illorum aequales Cæcilium & Pa-
 cuium male locutos uidemus: sed omnes tum ferè,
 qui nec extra urbem hanc uixerāt, nec eos aliqua bar-
 baries domestica infuscauerat, recte loquebantur. sed
 hanc certe rem deteriore[m] uetustas fecit & Romæ, &
 in Græcia. confluxerunt enim & Athenas, & in hanc
 urbem multi inquinatè loquentes ex diuersis locis: quo
 magis expurgandus est sermo, & adhibenda quamob-
 trusa ratio, quæ mutari non potest, nec utendum pra-
 * uissima consuetudinis regula. T. Flaminium, qui cum
 Q. Metello Consul fuit, pueri uidimus. existimaba-
 tur bene Latine, sed literas nesciebat. Catulus erat ille
 quidem minime indoctus, ut à te paulo est ante dictū;
 sed tamen suauitas uocis, & lenis appellatio literarum
 bene loquendi famam confecerat. Cotta, quia se ualde
 dilatandis literis à similitudine Græcæ locutionis abstra-
 xerat, sonabatq; contrarium Catulo, subagreste quid-
 dam, planeq; subrusticum, alia quādā quasi inculta &
 siluestri uia ad eandem laudem peruenerat. Sisenna
 autem quasi emendator sermonis usitati cum esse uel-
 let, ne à C. Rusio quidē accusatore deterreri potuit quo
 minus inusitatis uerbis uteretur. Quidnam istuc est,
 inquit Brutus? aut quis est iste C. Rusius? Et ille, Fuit
 accusator, inquit, uetus; quo accusante Chirtilium,
 Sisenna defendens dixit quædam eius sputatilica
 esse crimina. Tum C. Rusius, Circumuenior,
 inquit, iudices, nisi subuenitis. Sisenna quid dicas,
 nescio: metuo insidias. sputatilica: quid est hoc? spu-
 ta quid sit scio, tilica nescio. Maximi risus: sed ille ta-
 men familiaris meus recte loqui putabat esse inusita-

te loqui . Cæsar autem rationem adhibens, consuetudinem uiosam & corruptam pura & incorrupta consuetudine emendat . itaque cum ad hanc elegantiam uerborum Latinorum, quæ, etiam si orator non sis, & sis ingenuus ciuis Romanus, tamen necessaria est, adiungit illa oratoria ornamenta dicendi : tum uideatur tanquam tabulas bene pictas collocare in bono lumine . hanc cum habeat præcipuam laudem in communibus, non uideo cui debeat cedere . splendidam quandam, minimeq; ueteratoriam rationem dicendi tenet, uoce, motu, forma etiam magnifica, & generosa quodam modo . Tum Brutus, Orationes quidem eius mihi uehementer probantur : complures autem legi . atque etiam commentarios quosdam scripsit rerum suarum : ualde quidem, inquam, probandos : nudi enim sunt, reſti, & uenusti, omni ornatu orationis tanquam ueste detracta : sed dum uoluit alios habere parata, unde sumerent, qui uellent scribere historiam ; ineptis gratum fortasse fecit, qui uolunt illa calamistris inurere ; sanos quidem homines à scribendo deterruit : nihil enim est in historia pura & illustri breuitate dulcius . Sed ad eos, si placet, qui uita exceſſerunt, reuertamur . C. Sici-
nius igitur Q. Pompeij illius, qui Censor fuit, ex filia nepos, Quæstorius mortuus est, probabilis orator, iam uero etiam probatus ex hac inopi ad ornandum, sed ad inueniendum expedita Hermagoræ disciplina . ea dat rationes certas, & præcepta dicendi : quæ si minorem habent apparatus, (sunt enim exilia) tamen habent ordinem, & quasdam errare in dicendo nõ patientes uias . has ille tenens, & paratus ad causas ue-

niens, uerborum non egens, ipsa illa comparatione disciplinaq; dicendi iam in patronorum numerum peruenerat. Erat etiã uir doctus in primis C. Visellius Varo consobrinus meus, qui fuit cum Sicinio ætate coniunctus . is cum post curulem Aedilitatem iudex quæstionis esset, est mortuus . in quo fateor uulgi iudicium à iudicio meo dissensisse . nam populo non erat satis uendibilis : præceps quædam, & cum idcirco obscura, quia peracuta, tum rapida, & celeritate cacata oratio : sed neque uerbis aptiorem cito alium dixerim, neque sententijs crebriorem . præterea perfectus in literis ; iurisq; civilis iam à patre Aculeone traditam tenuit disciplinã . Reliqui sunt , qui mortui sint, L. Torquatus, quem tu non tam cito rhetorem dixisses , (etsi non deerat oratio) quàm , ut Græci dicunt , πολιτικόν . erant in eo plurimæ literæ, nec eæ uulgares, sed interiores quædam & reconditæ, diuina memoria, summa uerborum & grauitas & elegantia : atque hæc omnia uitæ decorabat dignitas, & integritas. Me quidem admodum delabat etiam Triarij in illa ætate plena literatæ senectutis oratio . quanta seueritas in uultu, quantum pondus in uerbis, quàm nihil non consideratum exhibat ex ore. Tum Brutus, Torquati & Triarij mentione commotus, (utrunque enim eorum admodum dilexerat) Næ ego, inquit, (ut omittam cætera, quæ sunt innumerabilia) de istis duobus cum cogito, doleo nihil tuam perpetuam auctoritatem de pace ualuisse : nam nec istos excellentes uiros, nec multos alios præstantes ciues respublicæ . perdidisset. Sileamus, inquam, Brute de istis, ne augeamus dolorem : nam & præteritorum

recordatio est acerba, & acerbior expectatio reliquorum. itaque omittamus lugere; & tantum, quid quisque dicendo potuerit, quoniam id quærimus, prædicemus. Sunt etiam ex ijs, qui eodem bello occiderunt, M. Bibulus; qui & scriptitavit accurate, cum præsertim non esset orator; & egit multa constanter. Appius Claudius socer tuus, collega, & familiaris meus, hic iam & satis studiosus, & ualde cum doctus, tum etiam exercitatus orator, & cum auguralis, tum omnis publici iuris, antiquitatisq; nostræ bene peritus fuit. L. Domitius nulla ille quidem arte, sed Latine tamen, & multa cum libertate dicebat. Duo præterea Lentuli consulares; quorum Publius ille nostrarum iniuriarum ultor, auctor salutis, quidquid habuit, quantumcunque fuit, illud totum habuit è disciplina. instrumenta naturæ deerant: sed tantus animi splendor, & tanta magnitudo, ut sibi omnia, quæ clarorum uirorum essent, non dubitaret asciscere, eaq; omni dignitate obtineret. L. autem Lentulus satis erat fortis orator, si modo orator, sed cogitandi non ferebat laborem: uox canora, uerba non horrida sanè, ut plena esset animi, & terro- ris oratio. quæres in iudicijs fortasse melius: in rep. quod erat, esse iudicares satis. Ne Titus quidem Posthumius contemnendus in dicendo, de rep. uero non minus uehemens orator, quam bellator fuit, effrenatus, & acer nimis, sed bene iuris publici leges atque instituta cognouerat. Hoc loco Atticus, Putarem te, inquit, ambitiosum esse, si, ut dixisti, ij, quos iandiu colligis, uerent. omnes enim commemoras, qui ausi aliquando sunt stantes loqui: ut mihi imprudens M. Seruiliū præ-

terijſſe uideare . Non, inquam, ego iſtuc ignoro Pomponi, multos fuiſſe, qui uerbum nunquam in publico fe-
ciſſent, cum melius aliquanto poſſent, quàm iſti orato-
res, quos colligo, dicere : ſed his commemorandis etiam
illud aſſequor, ut intelligatis, primum ex omni numero
quàm non multi auſi ſint dicere, deinde ex iſis iſtis
quàm pauci fuerint laude digni . itaque ne hos qui-
dem equites Romanos amicos noſtros, qui nuper mor-
tui ſunt, P. Cominium Spoletinum, quo accuſante de-
fendi C. Cornelium, in quo & compositum dicendi ge-
nus, & acre, & expeditum fuit ; T. Accium Piſau-
renſem, cuius accuſationi reſponſi pro A. Cluentio,
qui & accurate dicebat, & ſatis copioſe, eratq; præte-
rea doctus Hermagoræ præceptis; quibus eſi ornamen-
ta non ſatis opima dicendi, tamen ut hæſtæ uelitibus
amentata, ſic apta quædam & parata ſingulis cauſa-
rum generibus argumenta traduntur . Studio autem
neminem, nec induſtria maiore cognoui : quanquam
ne ingenio quidem qui præſtiterit, facile dixerim, C.
Piſoni genero meo . nullum tempus illi unquam uaca-
bat aut à forenſi dictione, aut à commentatione dome-
ſtica, aut à ſcribendo, aut à cogitando . itaque tantos
proceſſus efficiebat, ut euolare, nõ excurrere uideretur :
eratq; uerborum & delectus elegans, & apta, & qua-
ſi rotunda conſtructio : cumq; argumenta excogita-
bantur ab eo multa & firma ad probandum, tum cõ-
cinnæ acutæq; ſententiæ, geſtusq; natura ita uenustus,
ut ars etiam, quæ non erat, & è diſciplina motus qui-
dam uideretur accedere . Vereor, ne amore uidear
plura, quàm fuerint in illo, dicere . quod non ita eſt .

alia enim de illo maiora dici possunt . nam nec conti-
 nentia, nec pietate , nec ullo genere uirtutis quenquam
 eiusdem ætatis cum illo conferendum puto . Nec uero
 M. Celiū prætereundum arbitror, quæcunque eius in
 exitu uel fortuna, uel mens fuit ; qui quandiu auctori-
 tati meæ paruit, talis Tribunus pl. fuit, ut nemo contra
 ciuium perditorum popularem turbulentamq; demen-
 tiam à senatu, & à bonorum causa steterit constãtius:
 quam eius actionem multum tamen & splendida, &
 grandis, & eadem in primis faceta, & perurbana cõ-
 mendabat oratio . graues eius conciones aliquot fue-
 runt, acres accusationes tres, eaq; omnes ex reip. conten-
 tione susceptæ . defensiones, etsi illa erant in eo melio-
 ra quæ dixi, non contemnendæ tamen , sanæq; tolera-
 biles . hic cum summa uoluntate bonorum Aedilis Cu-
 rulis factus esset, nescio quo modo discessu meo discessit
 à sese, ceciditq; postea , cum eos imitari cœpit, quos ipse
 peruerterat . Sed de M. Calidio dicamus aliquid ; qui
 non fuit orator unus è multis, potius inter multos pro-
 pe singularis fuit : ita reconditas exquisitasq; sententi-
 as mollis & pellucens uestiebat oratio . nihil tam tenerū,
 quàm illius comprehensio uerborum, nihil tam flexibi-
 le, nihil quod magis ipsius arbitrio fingeretur, ut nullius
 oratoris æque in potestate fuerit : quæ primum ita pu-
 ra erat, ut nihil liquidius ; ita libere fluebat, ut nusquã
 adhæresceret . nullum nisi loco positum, & tanquam
 in uermiculato emblemate , ut ait Lucilius , structum
 uerbum uideres ; nec uero ullum aut durum, aut inso-
 lens, aut humile , aut longius ductum , ac non propria
 uerba rerum , sed pleraque tralata , sic tamen , ut ea

non irruisse in alienum locum , sed immigrasse in suū diceret . nec uero hæc soluta, nec diffluentia, sed astris et a numeris, non aperte, nec eodem modo semper , sed uarie dissimulanterq; conclusis . erant autem & uerborum, & sententiarum illa lumina, quæ uocant Græci σχήματα, quibus tanquam insignibus in ornatu distinguebatur omnis oratio . qua de re agitur autem, illud, quod multis locis in iurisperitorū includitur formulis, id ubi esset, uidebat . accedebat ordo rerum plenus artis, acilio liberalis, totumq; dicendi placidum et sanum genus . quod si est optimum suauiter dicere: nihil est, quod melius hoc quærendum putes . sed cum a nobis paulo ante dictum sit, tria uideri esse, quæ orator efficere deberet, ut doceret, ut delectaret, ut moueret: duo summe tenuit, ut & rem illustraret differendo, & animos eorum, qui audirent, deuinciret uoluptate: ab erat tertia illa laus, qua permoueret atque incitaret animos, quam plurimum pollere diximus: nec erat uis la uis atque contentio: siue consilio, quod eos, quorum altior oratio, acilioq; esset ardentior, furere, & bacchari arbitraretur: siue quod natura non esset ita factus: siue quod non consuesset: siue quod non posset . hoc unum illi, si nihil utilitatis habebat, abfuit: si opus erat, defuit . quin etiam memini, cum in accusatione sua Quæ Gallio crimini dedisset, sibi eum uenenum parauisse, idq; a se esse deprehensum; seseq; chirographa, testificationes, indicia, quæstiones, manifestam rem deferre diceret; deq; eo crimine accurate & exquisite disputauisset; me in respondendo, cum essem argumentatus quantum res ferebat, hoc ipsum etiam posuisse

B R U T U S .

pro argumento, quod ille, cum pestem capitis sui, cum indicia mortis se comperisse manifesto, & manu tenere diceret, tam solute egisset, tam leniter, tam oscitater. Tu istuc M. Calidi, nisi fingeres, sic ageres? praesertim cum ista eloquentia alienorum hominum pericula defendere acerrime soleas, tuum negligeres? ubi dolor? ubi ardor animi? qui etiam ex infantium ingenijs elicere uoces, & querelas solet. nulla perturbatio animi, nulla corporis, frons non percussa, non femur, pedis, quod minimum est, nulla suppositio. itaque tantum abfuit, ut inflammares nostros animos: somnum isto loco uix tenebamus. sic nos summi oratoris uel sanitate, uel uitio pro argumento ad diluendum crimen usi sumus. Tum Brutus, Atqui dubitamus, inquit, utrum ista sanitas fuerit, an uitium? quis enim non fateatur, cum ex omnibus oratoris laudibus longe ista sit maxima, inflammare animos audientium, & quocumque res postulet modo flectere; qui hac uirtute caruerit, id ei, quod maximum fuerit, defuisse? Sit sane ita, inquam: sed redeamus ad eum, qui iam unus restat, Hortensium: cum de nobismet ipsis, quoniam id etiam Brute postulas, pauca dicemus. quanquam facienda mentio est, ut quidem mihi uidetur, duorum adolescentium: qui si diutius uixissent, magnam essent eloquentiae laudem consecuti. C. Curionem te, inquit Brutus, & C. Licinium Caluum arbitror dicere. Recte, inquam, arbitraris. quorum quidem alter, quod uerisimile dixisset, ita facile soluteq; uerbis uoluebat satis interdum acutas, crebras quidem certe sententias, ut nihil posset ornatius esse, nihil expeditius. atque hic a magistris parum institutus

naturam habuit admirabilem ad dicendum . indu-
 striam non sum expertus : studium certe fuit . qui si
 me audire uoluisset , ut cœperat , honores , quàm opes ,
 consequi maluisset . Quidnam est , inquit , istuc ?
 & quemadmodum distinguis ? Hoc modo , inquam .
 Cũ honos sit præmium uirtutis , iudicio studioq; ciuium
 delatum ad aliquem : qui eum sententijs , qui suffragijs
 adeptus est , is mihi & honestus , & honoratus uidetur .
 qui autem occasione aliqua etiam inuitis suis ciui-
 bus naetus est imperium , ut ille cupiebat : hunc no-
 men honoris adeptum , non honorem , puto . quæ si
 ille audire uoluisset , maxima cum gratia & gloria
 ad summam amplitudinem peruenisset , ascendens
 gradibus magistratum , ut pater eius , fecerat , ut re-
 liqui clariores uiri . quæ quidem etiam cum P . Crasso
 M . F . cum initio ætatis ad amicitiam se meam con-
 tulisset , sæpe egisse me arbitror , cum eum uehemen-
 ter hortarer , ut eam laudis uiam rectissimam esse du-
 ceret , quam maiores eius ei tritam reliquissent . erat
 enim cum inslitutus optime , tum etiam perfecte pla-
 neq; eruditus : ineratq; & ingenium satis acre , &
 orationis non inelegans copia : pratereaq; sine arro-
 gantia grauis esse uidebatur , & sine segnitia uere-
 cundus . sed hunc quoque absorbuit astus quidam in-
 solita adolescentibus gloriæ : qui quia nauarat miles
 operam Imperatori , Imperatorem se statim esse cupie-
 bat : cui muneri mos maiorum ætatem certam , sor-
 tem incertam reliquit . ita grauissimo suo casu , dum
 Cyri & Alexandri similis esse uoluit , qui suũ cursum
 transcurrerant , & L . Crassi , & multorum Crassorum

B R U T U S .

inuentus est dissimillimus . sed ad Caluum (is enim nobis erat propositus) reuertamur : qui orator fuisse cum literis eruditior, quàm Curio ; tum etiam accuratius quoddam dicendi & exquisitius afferebat genus: quod quanquã scienter eleganterq; tractabat, nimum tamen inquirens in se, atque ipse sese obseruans, metuensq; ne uitiosum colligeret, etiam uerũ sanguinem desperdebat . itaque eius oratio , nimia religione attenuata, doctis & attente audientibus erat illustris ; à multitudinem autem & à foro, cui nata eloquentia est, deuorabatur . Tum Brutus , Atticum se, inquit, Caluus noster dici oratorem uolebat : inde erat ista exilitas, quam ille de industria consequebatur. Dicebat, inquã, ita : sed & ipse errabat, et alios etiam errare cogebat. nam si quis eos, qui nec inepte dicunt , nec odiose , nec putide, Attice putat dicere, is recte nisi Atticum probat neminem : insulsitatem enim & insolentiam tanquã insaniam quandam orationis odit , sanitatem autem & integritatem quasi religionem, & uerecundiã oratoris probat . hæc omnium debet oratorum eadem esse sententia . sin autem ieiunitatem , & siccitatem , & inopiam, dum modo sit polita, dum urbana , dum elegans, in Attico genere ponit: hoc recte duntaxat : sed quia sunt in Atticis alia meliora , uideat ne ignoret et gradus, & dissimilitudines, & uim, & uarietatem Atticorum . Atticos, inquit, uolo imitari. quos ? nec enim est unum genus . nam quid est tam dissimile , quàm Demosthenes & Lysias ? quàm idem & Hyperides ? quàm omnium horum Aeschines ? quem igitur imitaris ? si aliquem , cæteri ergo Attice non dicebant: si

omnes , qui potes , cum sint ipsi dissimillimi inter se ? in quo illud etiam quaero, Phalereus ille Demetrius Attice ne dixerit ? mihi quidem ex illius orationibus redolere ipsæ Athenæ uidentur . at est floridior , ut ita dicam, quàm Hyperides , quàm Lysias: natura quædam, aut uoluntas ita dicendi fuit . & quidem duo fuerunt per idem tempus dissimiles inter se , sed Attici tamen : quorû Charisius multas orationes , quas scribebat alijs, cum cupere uideretur imitari Lysiam; Demochares autem, qui fuit Demosthenis sororis filius, & orationes scripsit aliquot , & earum rerum historiam , quæ erant Athenis ipsius ætate gesta, non tam historico, quàm oratorio genere perscripsit . At Charisij uult Hegesias esse similis, isq; se ita putat Atticum, ut ueros illos præ se penè agrestis putet . At quid est tam fractum, tam minutum, tam in ipsa , quam tamen consequitur, concinnitate puerile ? Atticorum similes esse uolumus. Optime . Sunt ne igitur ij Attici oratores? Quis negare potest ? Hos imitamur . Quo modo ? qui sunt & inter se dissimiles, & aliorum. Thucydidem, inquit, imitamur . Optime, si historiam scribere, non si causas dicere cogitatis. Thucydides enim rerum gestarum pronũciator sincerus, & grandis etiam fuit , hoc forense cõcertatorium iudiciale non tractauit genus . orationes autem quas interposuit , (multæ enim sunt) eas ego laudare soleo , imitari neque possim, si uelim, nec uelim fortasse , si possim : ut si quis Falerno uino delectetur, sed eo nec ita nouo, ut proximis Consulibus natum uelit ; nec rursus ita uetere, ut Opimium aut Anitium Consulem quærat . Atqui eæ notæ sunt optimæ, credo:

sed nimia uetustas nec habet eam, quam quærimus, sua ueritatem, nec est iam sanè tolerabilis . Num igitur qui hoc sentiat, si is potare uelit, de dolio sibi hauriendum putet ? Minime : sed quandam sequatur ætatem . sic ego istis censuerim, & nouam istam quasi de musto ac lacu feruidam orationem fugiendam , nec illam præclaram Thucydidi nimis ueterem tanquam Anitianã notam persequendam : ipse enim Thucydides si posteriorius fuisset , multo maturior fuisset, & mitior . Demosthenem igitur imitemur . O` dij boni , quid quasi nos aliud agimus, aut quid aliud optamus ? at non assequimur . Isti enim uidelicet Attici nostri, quod uolunt, assequuntur . ne illud quidem intelligunt , non modo ita memoriæ proditum esse, sed ita necesse fuisse, cum Demosthenes dicturus esset, ut concursus audiendi causa ex tota Græcia fierent . at cum isti Attici dicunt, non modo à corona , quod est ipsum miserabile , sed etiam ab aduocatis relinquuntur . quare si anguste et exiliter dicere est Atticorum, sint sanè Attici, sed in Comitium ueniant, ad stantem iudicem dicant : subsellia grandiore & pleniore uocem desiderant . uolo hoc oratori contingat , ut, cum auditum sit eum esse dicturum, locus in subsellijs occupetur, compleatur tribunal, gratiosi scribæ sint in dando & cedendo loco, corona multiplex, iudex erectus: cum surgit is, qui dicturus sit, significetur à corona silentium , deinde crebræ assensiones, multæ admirationes ; risus, cum uelit ; cum uelit, fletus: ut, qui hæc procul uideat, etiam si, quid agatur, nesciat, at placere tamen, & in scena esse Rosciũ intelligat . Hæc cui contingant, eum scito Attice dicere , ut

de Pericle audiuimus, ut de Hyperide, ut de Aeschine,
 de ipso quidem Demosthene maxime . sin autem acu-
 tum, prudens, & idem sincerum, & solidum, & exic-
 catum genus orationis probant, nec illo grauiore orna-
 tu oratorio utuntur, & hoc primum esse Atticorū uo-
 lunt : recte laudant. est. n. in arte tanta, tamq; uaria,
 etiā huic minime subtilitati locus. ita fiet, ut nō omnes,
 qui Attice, iudem bene, sed ut omnes, qui bene, iudē etiā
 Attice dicant. Sed redeamus rursus ad Hortēsum. Sa-
 nē quidem, inquit Brutus: quāquam ista mihi tua fuit
 periculosa à proposita oratione digressio . Tū Atti-
 cus, Aliquoties sum, inquit, conatus, sed interpellare no-
 lui. nunc quoniam ad perorandū spectare uidetur ser-
 mo tuus, dicam opinor, quod sentio. Tu uero, inquā,
 Tite . Tum ille, Ego, inquit, ironiam illam, quam in
 Socrate dicunt fuisse, qua ille in Platonis, & Xenos-
 phontis, & Aeschinis libris utitur, facerem & elegan-
 tem puo . est enim et mirime inepti hominis, & eius-
 dem etiam faceti, cum de sapientia disceptetur, hāc sibi
 ipsum detrachere, eis tribuere illudētem, qui eam sibi ar-
 rogant. ut apud Platonem Socrates in coelū effert lau-
 dibus Protagoram, Hippiam, Prodicum, Gorgiam, cete-
 ros, se autem omnium rerū inscium fingit et rudem. de
 cet hoc nescio quo modo illum: nec Epicuro, qui id re-
 prehendit, assentior . sed in historia, qua tu es usus in
 omni sermone, cū, qualis quisque orator fuisset, expones
 res, uide queso, inquāt, ne tam reprehendēda sit ironia,
 quā in testimonio. Quorsum, inquā, istuc? nō enim
 intelligo. Quia primū, inquit, ita laudauisti quosdam
 oratores, ut imperitos posses in errorem inducere .

B R V T V S .

equidem in quibusdam risum uix tenebam, cum Attico Lysiae Catonem nostrum comparabas, magnum me-
hercule hominem, uel potius summum & singularem
uirum, nemo dicet secus; sed oratorem, sed etiam Lysiae similem, quo nihil potest esse pictius, bella ironia, se
iocaremur; sin asseneramus, uide ne religio nobis tam
adhibenda sit, quam si testimoniũ diceremus. ego enim
Catonem tuum ut ciuem, ut senatorem, ut Imperatorẽ,
ut uirum denique cum prudentia & diligentia, tum
omni uirtute excellentem probo: orationes autem eius,
ut illis temporibus, ualde laudo: significant enim quã-
dam formam ingenij, sed admodum impolitam, &
plane rudem. Origines uero cum omnibus oratorijs
laudibus refertas diceres, & Catonem cum Philisto &
Thucydide comparares, Bruto ne id censebas, an mihi
probaturum? quos enim ne è Græcis quidem quisquã
imitari potest, ijs tu comparas hominem Tusculanum,
nondum suspicantem quale esset copiose & ornate di-
cere? Galbam laudas: si ut illius ætatis principem, as-
sentior: sic enim accepimus: sin ut oratorem, cedd quæ-
so orationes, (sunt enim) & dic hunc, quem tu plus
quam te amas, Brutum uelle te illo modo dicere. Pro-
bas Lepidi orationes. paulum hic tibi assentior, modo
ita laudes, ut antiquas: quod item de Africano, de
Lelio, cuius tu oratione negas fieri quidquam posse dul-
cius. addis etiã nescio quid augustius: nomine nos ca-
pis summi uiri, uitæq; elegantissimæ uerissimis laudi-
bus. remoue hæc: nã ista dulcis oratio ita sit abiectas
ut eam aspiciere nemo uelit. Carbonem in summis ora-
toribus habitum scio: sed cum in cæteris rebus, tum in
dicendo

dicendo semper , cū nihil est melius, id laudari, qualecunque est, solet . Dico idem de Gracchis:etsi de eis ea sunt à te dicta, quibus ego assentior . omitto ceteros:uenio ad eos, in quibus iam perfectam putas esse eloquentiam, quos ego audiui, sine controuersia magnos oratores, Crassum & Antonium . de horum laudibus tibi prorsus assentior: sed tamen non isto modo, ut Polycle-
ti Doryphorum sibi Lysippus aiebat , sic tu suasionem legis Seruiliæ tibi magistram fuisse . hæc germana ironia est . cur ita sentiam, non dicam, ne me tibi assentiri putes . omitto igitur, quæ de his ipsis, quæ de Cotta , quæ de Sulpitio , quæ modo de Celio dixeris : hi enim fuerunt certe oratores : quanti autem, & quales, tu uideris . Nam illud minus curo, quòd congeffisti operarios omnes : ut mihi uideantur mori uoluisse non nulli, ut à te in oratorum numerum referrentur . Hæc cum ille dixisset, Lógi sermonis initium detulisti, inquã, Attice , remq; commouisti noua disputatione dignam, quam in aliud tempus differamus . uoluedi enim sunt libri cum aliorum, tum in primis Catonis : intelliges nihil illius lineamentis, nisi eorum pigmentorum, quæ inuenta nondum erant, florem & colorem defuisse . Nã de Crassi oratione sic existimo, ipsum fortasse melius potuisse scribere, alium, ut arbitror, neminem . Nec in hoc ironiam duxeris esse, quòd eam orationem mihi magistram fuisse dixerim . nam etsi tu melius existimare uideris de ea, si quam nunc habemus, facultate: tamen adolescentes, quid in Latinis potius imitemur, non habebamus . Quòd autem plures à nobis nominati sunt, eò pertinuit, ut paulo ante dixi, quòd intelligi uolui , in

eo, cuius omnes cupidissimi essent, quam pauci digni nomine euaderent. quare *ἔπειτα* me, ne si Africanus quidem fuit, (ut ait in historia sua C. Fannius) existimari uelim. Ut uoles, inquit Atticus : ego enim non alienum à te putabam, quod & in Africano fuisset; & in Socrate. Tum Brutus, De isto postea : sed tu (inquit, me intuens) orationes nobis ueteres explicabis? Vero, inquam, Brute, sed in Cumano, aut in Tusculano aliquando, si modo licebit : quoniam utroque in loco uicini sumus. Sed iam ad id, unde digressi sumus, reuertamur. Hortensius igitur cum admodum adolescens orsus esset in foro dicere, celeriter ad maiores causas adhiberi coeptus est : quanquam inciderat in Cotta & Sulpitij aetatem, qui annis decem maiores, excellentes tum Crasso & Antonio, deinde Philippo, post Iulio, cum ijs ipsis dicendi gloria comparabatur. primum memoria tanta, quantam in uiro cognouisse me arbitror, ut, quæ secum commentatus esset, ea sine scripto uerbis eisdem redderet quibus cogitauisset. hoc adiumento ille tanto sic utebatur, ut sua & commentata & scripta, et, nullo referente, omnia aduersariorum dicta meminisset. ardebat autem cupiditate sic, ut in nullo unquam flagrantius studium uiderim. nullum enim patiebatur esse diem, quin aut in foro diceret, aut meditaretur extra forum : sæpissime autem eodem die utriusque faciebat : attuleratq; minime uulgare genus dicendi, duas quidem res, quas nemo alius, partitiones, quibus de rebus dicturus esset; & collectiones, memor & quæ essent dicta contra, quæq; ipse dixisset. erat in uerborum splendore elegans, compositione aptus, facul

tate copiosus : eaq; erat cū summo ingenio, tum exercitationibus maximis consecutus . rem complectebatur memoriter , diuidebat acute , nec prætermittebat ferè quidquam, quod esset in causa, aut ad confirmandum, aut ad refellendum : uox canora & suavis: motus et gestus etiam plus artis habebat, quàm erat oratori satis . hoc igitur florescente Crassus est mortuus , Cotta pulsus, iudicia intermissa bello, nos in forum uenimus . erat Hortensius in bello primo anno miles, altero Tribunus militum : Sulpitius Legatus aberat , etiam M. Antonius : exercebatur una lege iudicium varia, ceteris propter bellum intermissis : qui frequentes aderant, (quanquam pro se ipsi dicebant) oratores non illi quidem principes, L. Memmius & Q. Pompeius, sed oratores tamen teste diserto uterque Philippo, cuius in testimonio contentio & uim accusatoris habebat, et copiã . reliqui, qui tum principes numerabantur, in magistratibus erant, quotidieq; ferè à nobis in concionibus audiebantur . erat enim Tribunus pl. tum C. Curio : quãquam is quidem silebat , ut erat semel à concione uniuersa relictus : Q. Metellus Celer, non ille quidem orator, sed tamen non infans : disertum autem Q. Varius , C. Carbo , Cn. Pomponius , & hi quidem habitabant in rostris . C. etiam Iulius Aedilis curulis quotidie ferè accuratas conciones habebat . sed me cupidissimum audiendi primus dolor percussit , Cotta cum est expulsus . reliquos frequenter audiens , acerrimo studio tenebar ; quotidieq; & scribens , & legens ; & commentans , oratorijs tamen exercitationibus contentus non eram . iam consequente anno Q.

B R V T V S .

Varius sua lege damnatus excefferat . Ego autem iuris ciuilibus studio multum operæ dabam Q. Scauolæ P. F. qui quanquam nemini se ad docendum dabat, tamē consulentibus respondendo studiosos audiendi docebat. atque huic anno proximus Sylla Consule & Pompeio fuit . tum P. Sulpitiij in Tribunatu quotidie concionā tis totum genus dicendi penitus cognouimus . eodemq; tempore cum princeps Academiæ Philo cum Atheniensium optimatibus Mithridatico bello domo profugisset, Romamq; uenisset ; totum ei me tradidi , admirabili quodam ad philosophiam studio cōcitatus : in quo hoc etiam commorabar attentius ; etsi rerum ipsarum uarietas et magnitudo summa me delectatione retinebat ; sed tamen sublata iam esse in perpetuum ratio iudiciorum uidebatur . occiderat Sulpitius illo anno , tresq; proximo trium ætatum oratores erant crudelissime interfecti, Q. Catulus, M. Antonius, C. Iulius . eodem anno etiam Moloni Rhodio Romæ dedimus operam, et aëtori summo causarum, & magistro . hæc etsi uidentur esse à proposita ratione diuersa, tamē idcirco à me proferuntur , ut nostrum cursum perspicere, quoniam uoluisti, Brute possis, (nam Attico hæc nota sunt) & uidere quemadmodum simus in spatio Q. Hortensii ipsius uestigijs persecuti . Triennium ferè fuit urbs sine armis, sed oratorum aut interitu, aut discessu, aut fuga (nam aberant etiam adolescentes M. Crassus & Lentuli duo) primas in causis agebat Hortensius, magis magisq; quotidie probabatur . Antistius , Piso sæpe dicebat, minus sæpe Pomponius, raro Carbo, semel aut iterum Philippus . at uero ego hoc tempore omni no-

Etes & dies in omnium doctrinarum meditatione uer-
 sabar. eram cum Stoico Diodoto : qui cum habitauis-
 set apud me, mecumq; uixisset, nuper est domi meae mor-
 tuus. à quo cum in alijs rebus, tum studiosissime in dia-
 lectica exercebar, quæ quasi contracta & astricta elo-
 quentia putanda est : sine qua, etiam tu Brute iudica-
 uisti, te illam iustam eloquentiam, quam dialecticam di-
 latatam esse putant, consequi non posse. huic ego do-
 ctori, & eius artibus uarijs atque multis ita eram ta-
 men deditus, ut ab exercitationibus oratorijs nullus dies
 uacuus esset. commentabar declamitans (sic enim nunc
 loquuntur) sæpe cum M. Pisone, & cum Q. Pompeio,
 aut cum aliquo quotidie : idq; faciebam multum etiã
 Latine, sed Græce sæpius : uel quod Græca oratio plu-
 ra ornamenta suppeditans, consuetudinem similiter La-
 tine dicendi afferebat : uel quod à Græcis summis do-
 ctoribus, nisi Græce dicerem, neque corrigi possem, ne-
 que doceri. tumultus interim pro recuperanda repu-
 blica, & crudelis interitus oratorum trium, Scæuolæ,
 Carbonis, Antistij : relictus Cottæ, Curionis, Crassi, Len-
 tulorum, Pompeij : leges & iudicia constituta, recupe-
 rata resp. ex numero autem oratorum Pomponius, Cé-
 sorinus, Muræna sublati. tum primum nos ad causas
 & priuatas & publicas adire cœpimus, non ut in foro
 disceremus, quod plerique fecerunt, sed ut, quantum
 nos efficere potuissemus, docti in forum ueniremus. eos-
 dem tempore Moloni dedimus operam. Dictatore enim
 Sylla Legatus ad senatum de Rhodiorum præmijs ue-
 nerat. itaque prima causa publica pro Sex. Roscio di-
 cta tantum commendationis habuit, ut non ulla esset,

quæ non nostro digna patrocínio uideretur . deinceps
 inde multæ ; quas non minus diligenter elaboratas, et
 tanquam elucubratas afferebamus . Nunc quoniam
 totum me non nauo aliquo, aut crepundijs, sed corpo-
 re omni uideris uelle cognoscere , complectar nonnulla
 etiam, quæ fortasse uideantur minus necessaria . Erat
 eo tempore in nobis summa gracilitas & infirmitas
 corporis, procerum & tenue collum : qui habitus, &
 quæ figura non procul abesse putatur à uitæ periculo ,
 si accedit labor, & laterum magna contentio. eoque ma-
 gis hoc eos, quibus eram charus, comouebat, quod omnia
 sine remissione, sine uarietate, uel summa uocis, & to-
 tius corporis contentione dicebam . itaque cum me &
 amici, & medici hortarentur, ut causas agere desiste-
 rem; quod uis potius periculum mihi aduendum, quam
 à sperata dicendi gloria discedendum putauit. sed cum
 censerem, remissione & moderatione uocis, & commu-
 tato genere dicendi, me & periculum uitare posse , &
 temperatius dicere ; ut consuetudinem dicendi muta-
 rem, ea causa mihi in Asiam proficiscendi fuit. itaque
 cum essem biennium uersatus in causis, & iam in foro
 celebratum meum nomen esset, Roma sum profectus .
 cum uenissem Athenas, sex menses cum Antiocho ue-
 teris Academia nobilissimo & prudentissimo philoso-
 pho fui ; studiumq; philosophiæ nūquam intermissum,
 à primaq; adolescentia cultum, & semper auctum, hoc
 rursus summo auctore & doctore renouauit . eodem
 tamen tempore Athenis apud Demetrium Syrum, ue-
 terem & non ignobilem dicendi magistrum , studiose
 exerceri solebam . post à me Asia tota peragrata est ,

cum summis quidem oratoribus, quibuscum exercebar ipsis lubentibus: quorū erat princeps Menippus Stratonicensis, meo iudicio tota Asia illis temporibus discretissimus: & si nihil habere molestiarum, nec ineptiarum, Atticorum est, hic orator in illis numerari recte potest. Assiduissime autem mecū fuit Dionysius Magnes, erat etiam Aeschylus Gnidius, Adramytenus Zenocles. hi tum in Asia rhetorum principes numerabantur. quibus non contentus, Rhodum ueni, meq; ad eundem, quem Romae audiueram, Molonem applicaui, cum auctorem in ueris causis, scriptoremq; praestantem, tum in notandis animaduertendisq; uitijs, & instituendo docendoq; prudentissimum. is dedit operam, si modo id consequi potuit, ut nimis redundantes nos, & superfluentes iuuenili quadam dicendi impunitate & licentia reprimeret, & quasi extra ripas diffuentes coerceret. ita recepi me biennio post, non modo exercitior, sed propè mutatus. nam & contentio nimia uocis reciderat, & quasi defuerat oratio, lateribusq; uires, & corporis mediocris habitus accesserat. Duo tum excellebant oratores, qui me imitandi cupiditate incitarent, Cotta, & Hortensius: quorum alter remissus & lenis, & proprijs uerbis comprehendens solum & facile sententiam: alter ornatus, acer, & non talis, qualem tu eum Brute iam deflorescentem cognouisti, sed uerborum & actionis genere commotior. itaque cum Hortensio mihi magis arbitrabar rem esse, quod & dicendi ardore eram propior, & aetate coniunior. etenim uideram in iisdem causis, ut pro M. Canuleio, pro Cn. Dolabella consulari, cum Cotta

B R V T V S .

princeps adhibitus esset, priores tamen agere partes Hortensium . acrem enim oratorem, incensum, & agentem, & canorum concursus hominum, forique strepitus desiderat . unum igitur annum, cum rediissemus ex Asia, causas nobiles egimus, cum Quæsturam nos, Consulatum Cotta, Aedilitatem peteret Hortensius. interim me Quæstorem Siciliensis excepit annus : Cotta ex Consulatu est profectus in Galliam: princeps & erat, & habebatur Hortensius . cum autem anno post è Sicilia me recepissem , iam uidebatur illud in me, quidquid esset, esse perfectum , & habere maturitatē quandam suā. Nimis multa uideor de me , ipse præsertim : sed omni huic sermoni propositum est, non ut ingenium & eloquentiam meam perspicias , unde longe absum , sed ut laborem & industriam. Cum igitur essem in plurimis causis , & in principibus patronis quinquennium ferè uersatus, tum in patrocinio Siciliensi maxime in certamen ueni designatus Aedilis cum designato Consule Hortensio . Sed quoniam omnis hic sermo noster non solum enumerationem oratoriam , uerum etiam præcepta quædam desiderat : quid tanquam notandum & animaduertendum sit in Hortensio, breuiter licet dicere . Nam is post Consulatum (credo quidd uideret ex consularibus neminem esse secum comparandum, negligeret autem eos , qui Consules non fuissent) summum illud suum studium remisit, quo à puero fuerat incensus, atque in omnium rerum abundantia uoluit beatius, ut ipse putabat, remissius certe uiuere . primus , & secundus annus, & tertius tantum quasi de pictura ueteris colore detraxerat, quantum non quibus unus ex po-

pulo , sed existimator doctus , & intelligens posset cognoscere . longius autem procedens , & in cæteris eloquentiæ partibus , tum maxime in celeritate & continuatione uerborum adhærescens , sui dissimilior uidebatur fieri quotidie . Nos autem non desiscebamus , cum omni genere exercitationis , tum maxime stylo nostrum illud , quod erat , augere , quantumcunque erat . atque ut multa omittam in hoc spatio , & in his post Aedilitatem annis , & Prator primus , & incredibili populari uoluntate sum factus . nam cum propter assiduitatem in causis & industriam , tum propter exquisitius , & minime uulgare orationis genus animos hominum ad me dicendi nouitate conuerteram . nihil de me dicam : dicam de cæteris : quorum nemo erat , qui uideretur exquisitius , quam uulgus hominum , studuisse literis , quibus fons perfectæ eloquentiæ continetur ; nemo , qui philosophiam cõplexus esset , matrem omnium bene factorum beneq; dictorum ; nemo , qui ius civile didicisset , rem ad priuatas causas , & ad oratoris prudentiam maxime necessariam ; nemo , qui memoriam rerum Romanarum teneret , ex qua , si quando opus esset , ab inferis locupletissimos testes excitaret ; nemo , qui breuiter arguteq; incluso aduersario laxaret iudicium animos , atque à seueritate paulisper ad hilaritatem , risumq; traduceret ; nemo , qui dilatare posset , atque à propria ac definita disputatione hominis , ac temporis , ad communem questionem uniuersi generis orationem traducere ; nemo , qui delectandi gratia digredi parumper à causa , nemo , qui ad iracundiam magnopere iudicem , nemo , qui ad fletum posset adduce-

re ; nemo , qui animum eius , quod unum est oratoris maxime proprium , quocunque res postularet , impelleret . itaque cum iam penè euanuisset Hortensius ; & ego anno meo , sexto autem post illum Consulem Consul factus essem ; reuocare se ad industriam cœpit ; ne , cum pares honore essemus , aliqua re superiores uideremur . sic duodecim post meum Consulatam annos in maximis causis , cum ego mihi illum , sibi me ille anteferret , coniunctissime uersati sumus : Cōsulatusq; meus , qui illum primo leuiter perstrinxerat , idem nos rerum mearum gestarum , quas ille admirabatur , laude coniunxerat . maxime uero perspecta est utriusque nostrum exercitatio paulo ante , quàm perterritum armis hoc studium Brute nostrum conticuit subito , & obmutuit ; cum lege Pompeia ternis horis ad dicendum datis , ad causas simillimas inter se , uel potius easdem noui ueniebamus quotidie . quibus quidem causis tu etiam Brute præsto fuisti , complureisq; & nobiscum , & solus egisti : ut qui non satis diu uixerit Hortensius , tamen hunc cursum confecerit . annis ante decem causas agere cœpit , quàm tu es natus : idem quarto & sexagesimo anno perpaucis ante mortem diebus unà tecum socerum tuum defendit Appium . Dicendi autem genus quod fuerit in utroque , orationes utriusque etiam posteris nostris indicabunt . Sed si querimus , cur adolescens magis floruerit dicendo , quàm senior Hortensius : causas reperiemus uerissimas duas : primum , quòd genus erat orationis Asiaticum , adolescentiæ magis concessum , quàm senectuti . genera autem Asiaticæ dictionis duo sunt : unum sententio-

sum, & argutum, sententijs non tam grauibus & seueris, quàm concinnis & uenustis: qualis in historia Timæus, in dicendo autem pueris nobis Hierocles Alabandeus, magis etiam Meneclis frater eius fuit: quorum utriusque orationes sunt in primis, ut Asiatico in genere, laudabiles. aliud autem genus est, non tam sententijs frequentatum, quàm uerbis uolucris atque incitatum: quali est nunc Asia tota, nec flumine solum orationis, sed etiam exornato & faceto genere uerborum: in quo fuit Aeschylus Gnidius, & meus æqualis Milesius Aeschines. in his erat admirabilis orationis cursus, ornata sententiarum concinnitas non erat. hæc autem, ut dixi, genera dicendi aptiora sunt adolescentibus, in senibus grauitatem non habent. itaque Hortensius utroque genere florens, clamores faciebat adolescens. habebat enim & Meneclium illud studium crebrarum uenustarumq; sententiarum: in quibus, ut in illo Græco, sic in hoc erant quædam magis uenustæ dulcesq; sententiæ, quàm aut necessariae, aut interdum utiles: & erat oratio cum incitata & uibrans, tum etiam accurata & polita. non probantur hæc senibus. sæpe uidebam cum iridentem, tum etiam irascentem & stomachantem Philippum: sed mirabantur adolescentes, multitudo mouebatur. erat excellens iudicio uulgi, & facile primas tenebat adolescens. etsi enim genus illud dicendi auctoritatis habebat parum, tamen aptum esse ætati uidebatur: & certe quòd & ingenij quædam forma lucebat, & exercitatione perfecta erat, uerborumq; ascripta comprehensio, summam hominum admirationem

excitabat . sed cum iam honores, & illa senior auctoritas grauius quiddam requireret, remanebat idem, nec decebat idem : quodq; exercitationem studiumq; dimiserat, quod in eo fuerat acerrimum, concinnitas illa crebritasq; sententiarum pristina manebat, sed ea uestitu illo orationis, quo consueuerat, ornata non erat . hoc tibi ille Brute minus fortasse placuit, quam placuisset, si illum flagrantem studio, & florentem facultate audire potuisses . Tum Brutus, Ego uero, inquit, & ista, quæ dicis, uideo qualia sint : & Hortensium magnum oratorem semper putauī, maximeq; probauī pro Messalla dicentem, cum tu abfuisi . Sic ferunt, inquam: idq; declarat totidem, quot dixit, ut aiunt, scripta uerbis oratio . ergo ille à Crasso Consule & Scæuola usque ad Paulum & Marcellū Coss. floruit : nos in eodem cursu fuimus à Sylla Dictatore ad eosdem ferè Consules . sic Quæ Hortensij uox extincta fato suo est, nostra publico . Melius quæso ominare, inquit Brutus . Sit sanè ut uis, inquam; & id non tam mea causa, quam tua: sed fortunatus illius exitus, qui ea nō uidit, cum fieret, quæ prouidit futura . sepe enim inter nos impendentes casus defleuimus, cum belli civilis causas in priuatorum cupiditatibus inclusas, pacis spem à publico consilio esse exclusam uideremus . sed illum uidetur felicitas ipsius, quæ semper est usus, ab eis miserijs, quæ consecutæ sunt, morte uindicasse . Nos autem Brute, quoniam post Hortensij clarissimi oratoris mortem orbæ eloquentiæ quasi tutores relictī sumus, domi teneamus eam septam liberali custodia, & hos ignotos atque impudentes procos repudiemus, tueamurq; ut adultam uir-

ginem caste, & ab amatorum impetu, quantum possumus, prohibeamus. equidem etsi doleo me in uiam paulo serius tanquam in uiam ingressum, prius, quàm cōfectum iter sit, in hanc reip. noctem incidisse: tamen ea consolatione sustentor, quam tu mihi Brute adhibuisti tuis suauissimis literis; quibus me forti animo esse oportere censebas, quòd ea gessissem, quæ de me etiam me tacente ipsa loqueretur, mortuòq; uiuerent; quæ, si recte esset, salute reip. sin secus, interitu ipso testimonium meorum de rep. consiliorum darent. sed in te intuens Brute doleo, cuius in adolescentiam, per medias laudes quasi quadrigis uehentem, transuersa incurrit misera fortuna reip. hic me dolor tangit, hæc me cura sollicitat, & hunc mecum, socium eiusdem & amoris, & iudicij. tibi fauemus: te tua frui uirtute cupimus: tibi optamus eam remp. in qua duorum generũ amplissimorum renouare memoriam, atque augere possis. tuum enim forum, tuum erat illud curriculum: tu illuc ueneras unus, qui non linguam modo acuisset exercitatione dicendi, sed & ipsam eloquentiam locus pletauisset grauiorum artium instrumento, & iisdem artibus decus omne uirtutis cum summa eloquẽtiæ laude iunxisset. ex te duplex nos afficit sollicitudo, quòd & ipse rep. careas, & illa te. tu tamen, etsi cursum ingenij tui Brute premit hæc importuna clades ciuitatis, contine te in tuis perẽnibus studijs, & effice id, quod iam propemodum, uel planè potius effeceras, ut te eripias ex ea, quam ego congeffi in hunc sermonem, turba patronorum. nec enim decet, te ornatum uberrimis artibus, quas cum domo haurire non posses, accersuisti

B R V T V S.

ex urbe ea, quæ domus est semper habita doctrinæ, nu-
merari in uulgo patronorum . nam quid te exercuit
Pammenes, uir longe eloquentissimus Græciæ, quid illa
uetus Academia, atque eius hæres Aristus, hospes, & fa-
miliaris meus, si quidem similes maioris partis oratorū
futuri sumus ? non ne cernimus, uix singulis ætatibus
binos oratores laudabiles constituisse ? Galba fuit inter
tot æquales unus excellens ; cui, quemadmodum acce-
pimus, & Cato cedebat senior ; & qui temporibus il-
lis ætate inferiores fuerunt, Lepidus postea, deinde Car-
bo . nam Gracchi in concionibus multo faciliore, & li-
beriore genere dicendi : quorum tamen ipsorum ad-
ætatem laus eloquentiæ perfecta nondum fuit . Antoa-
nius, Crassus, post Cotta, Sulpitius, Hortensius . nihil
dico amplius : tantum dico, si mihi accidisset, ut nu-
merarer in multis, * si operosa est concursatio magis
opportunorum .

F I N I S .

Varie lectiones ex antiquis libris.

aptis constructa	6:	cem,	17:
• honos eloquentiæ :	7.	rogatione Mamilia (Salu-	
diſtionis, & quasi	8:	stius Mamillū uocat)	20:
silua sua ita facta	14.	Aquila de industria	21:
eius, quæ pecuaria	14.	explanandi, edisserēdi	23:
dicendo ad ortor	14.	cumq; discendi	24:
acrem, atque eundem &		nam A. filia. alter uetu-	
clementem, et ualde dul		stus liber, A filia . alius,	

Afilia . Pedianus hunc	rum includere. (sic an	
Asellam uocat , Plinius	tiquus liber, & omnino	
autem in libro de uiris il	rectius: ut subaudiatur,	
lustribus, & cum eo Plu	hunc oratorem.)	37.
tarchus, Appianus, Flo=	accusante C. Rutiliū,	42.
rus Offellam.	28: animi, & horroris	43:
multa de iure	31. quantam in nullo	49:
etatem in disparem orato	diserto utroque	50.

Varia lectiones ex ingenio . quas tamen ne quis sine
ueto libro sequatur , monemus .

hæc est elaborata	5: Crassi in Césura pro	26.
igitur, in ea	7. redeamus . Duobus	28.
subleuabant . sed Publii	omnium . Hæc illū:	30:
sunt	16. his enim scribendis	33.
eorum philosophorum	19: acie, & in præsijs	35:
nouerunt . quid enim?	ipso, quantum liceat : uel:	
Hyp.	11. ipso, cum iaceat,	40:
Aquila de iniuria (digesto	regula. T. Didium,	42.
rū libro ix. tit. 11.)	21. postulet , flectere:	45:

A B C D E F G .

Omnes sunt quaterniones.

APVD ALDI FILIOS .

VENETIIS, M. D. XLVI.

